

Landbouw en zorg in de provincie

Marjolein Elings, Jan Hassink & Dorea Ketelaars

Landbouw en zorg in de provincie

Inventarisatie van provinciaal beleid landbouw en zorg

Marjolein Elings, Jan Hassink & Dorea Ketelaars

© 2003 Wageningen, Plant Research International B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Plant Research International B.V.

Exemplaren van dit rapport kunnen bij de (eerste) auteur worden besteld. Bij toezending wordt een factuur toegevoegd; de kosten (incl. verzend- en administratiekosten) bedragen € 15 per exemplaar.

Plant Research International B.V.

Adres : Droevendaalsesteeg 1, Wageningen
: Postbus 16, 6700 AA Wageningen
Tel. : 0317 - 47 70 00
Fax : 0317 - 41 80 94
E-mail : postkamer.pri@wur.nl
Internet : <http://www.plant.wageningen-ur.nl>

Inhoudsopgave

	pagina
Inleiding	1
1. Friesland	3
2. Groningen	5
3. Drenthe	9
4. Overijssel	13
5. Flevoland	17
6. Noord-Holland	19
7. Zuid-Holland	23
8. Utrecht	27
9. Gelderland	31
10. Zeeland	35
11. Noord-Brabant	39
12. Limburg	43
12. Beschouwing	47
12.1 Knelpunten	47
12.2 Bestuursmodellen	47
12.3 Fasering Beleid	50
12.4 Toekomst	52
Bijlage I. Overzicht beleid provincies	6 pp.

Inleiding

Landbouw en zorg is een nieuw beleidsterrein voor provinciale overheden. Sinds eind jaren negentig en het begin van deze eeuw is bij de provincies een begin gemaakt met het formuleren van beleid en het stimuleren en ondersteunen van deze nieuwe vorm van plattelands- en zorgvernieuwing. Om zicht te krijgen op de verschillende beleidsplannen en stimuleringsregelingen van de provincies en om een indruk te krijgen van het resultaat van die beleidsmatige activiteiten, is een inventarisatie uitgevoerd van de beleidsactiviteiten van alle provincies in Nederland. Tevens is verkend hoe de provincies na de pioniersjaren verder willen gaan met dit beleidsterrein.

Per hoofdstuk worden de provincies besproken. De hoofdstukken hebben eenzelfde opmaak zodat het mogelijk is om de situatie in de verschillende provincies met elkaar te vergelijken. In het laatste beschouwende hoofdstuk bespreken we knelpunten waar meerdere provincies tegen aan lopen en komen we tot modellen en fasen van beleidsontwikkeling die we zijn tegengekomen. We hopen dat deze notitie van nut zal zijn voor beleidsmakers – landelijk, provinciaal en op gemeentelijk niveau – bij het verder bepalen van de koers voor de toekomst en voor andere adviseurs en betrokkenen die zich bezig houden met het verder stimuleren en ontwikkelen van landbouw en zorg.

Voor het maken van deze notitie zijn verschillende bronnen gebruikt. De meeste informatie komt uit beleidsstukken van de verschillende provincies. Daarnaast is gebruik gemaakt van evaluatie-rapporten van organisaties die werken op het terrein van landbouw en zorg. Verder is informatie verkregen uit gegevens van het Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, relevante internetsites en telefonische gesprekken met provincied medewerkers of medewerkers van uitvoerende instanties. Aan het einde van ieder hoofdstuk staat vermeld welke informatiebronnen gebruikt zijn en welke organisaties actief zijn op het gebied van landbouw en zorg binnen een bepaalde provincie. Deze inventarisatie betreft de stand van zaken voor zover ons bekend in voorjaar 2003.

1. Friesland

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

In 2000 heeft de provincie Friesland een notitie opgesteld en in hetzelfde jaar is er een beleidsprogramma voor de jaren 2000 tot en met 2003 tot stand gekomen. Het beleid is opgesteld vanuit de afdelingen Landelijk gebied (landbouw), Ruimtelijke plannen (plattelandsbeleid) en Welzijn (zorg). Deze afdelingen kregen destijds verschillende verzoeken en vragen ten aanzien van zorglandbouw binnen. Dit werd als reden gezien voor afstemming van intern beleid.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

Als beleidsdoelen wordt aangegeven het stimuleren van landbouw en de vernieuwing van het landelijk gebied. Daarnaast wil men de leefbaarheid op het platteland en recreatie en toerisme bevorderen. Het gewenste resultaat moet een leefbaar en aantrekkelijk platteland worden. In de notitie Zorgboerderijen (2000) wordt aangegeven dat de cultuurlandschappen, de natuurlijke waarden en het Friese cultuurhistorisch erfgoed hierbij belangrijke elementen zijn. Het zorgbeleid richt zich daarbij op het wegwerken van wachtlijsten. Concreet wilde men gedurende het project (2000-2003) drie tot vijf zorgboerderijen ontwikkelen. Tot nu toe was de blik van de provincie vooral gericht op zorgboerderijen die een plek bieden aan mensen met een verstandelijke handicap.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

De provincie staat erg open voor projecten die zorgen voor een verbreding van het agrarische bedrijf. Het provinciaal beleid op het terrein van landbouw, plattelandsbeleid en zorg maakt het subsidiëren van initiatieven ten aanzien van zorgboerderijen mogelijk. Het doel is om in 2000-2003 drie tot vijf subsidieaanvragen te honoreren en deze te beschouwen als pilotprojecten. Aan de hand van inhoudelijke verslagen zullen deze projecten na verloop van tijd (ongeveer een jaar) geëvalueerd worden en zal bekeken worden of het beleid aangepast moet worden. Bij de uitvoering van het project zijn geen andere partijen betrokken.

De provincie-medewerker geeft aan dat, gezien het integrale karakter van het beleid, het uitgangspunt is dat een initiatief gesubsidieerd moet worden uit tenminste twee budgetten, te weten Landbouw, Plattelandsbeleid of Zorg. Er is voor de uitvoering van het beleid geen vast bedrag afgesproken. De uitgaven voor de uitvoering van het beleid zijn dus afhankelijk van het aantal subsidieaanvragen. Wanneer er een subsidieaanvraag binnenkomt wordt er met de drie afdelingen overlegd. De interne coördinatie ligt bij de afdeling Welzijn. Aangezien de subsidieregelingen bedoeld zijn om vernieuwingen te stimuleren, houdt het in dat de subsidiering van zorgboerderijen tijdelijk is.

In de notitie Zorgboerderijen (2000) wordt per budget Zorg, Land- en tuinbouw en Plattelandsbeleid aangegeven aan welke criteria projecten moeten voldoen om in aanmerking te komen voor een subsidieregeling. Voor financiering uit het budget Zorg zijn de belangrijkste criteria dat de projecten een concrete verbetering leveren aan het voorzieningenniveau, wat tot uitdrukking kan komen in vernieuwing/kwaliteitsverbetering van de zorg en/of opheffing van knelpunten. Voor het verlenen van subsidie uit het budget Land- en tuinbouw dient het project een verbetering van de economische structuur in de land- en tuinbouw te bewerkstelligen. In totaal heeft de provincie ongeveer 272.000 euro uitgegeven aan de uitvoering van het beleid.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

Begin 2003 zijn er vanuit het project drie zorgboerderijen ontstaan en loopt er nog een subsidieaanvraag van een vierde zorgboerderij. De aanvragen zijn alle getoetst op een aantal aandachtspunten die van tevoren opgesteld zijn in een notitie Zorgboerderijen. Op basis van deze toetsing is gekeken of een initiatief in aanmerking komt voor een subsidie. De provincie-medewerker geeft aan dat er nog geen evaluatie heeft plaatsgevonden van het beleid. De provincie wil eerst vijf zorgboerderijen gesubsidieerd hebben voor zij het beleid gaat evalueren. Voor (oriënterende) zorgboeren is het dus nog steeds mogelijk om een subsidie van de provincie te ontvangen.

Welke knelpunten komt men tegen?

De provincie-medewerker geeft aan dat, ondanks het feit dat de evaluatie nog niet heeft plaatsgevonden er wel bepaalde knelpunten bekend zijn. Eén van de knelpunten betreft het werken met een PGB (Persoonsgebonden Budget). Boeren in Friesland geven aan dat het werken met een PGB de continuïteit onzeker maakt. Voorheen waren er vooral afspraken tussen zorgboeren en zorginstellingen over de financiering van een cliënt. Een dergelijke afspraak wordt vaak gemaakt voor een bepaalde termijn. Nu de patiënt zijn budget zelf kan inzetten, kan hij ook op ieder moment beslissen om te stoppen en is de zorgboer zijn inkomsten kwijt.

Daarnaast geeft de provincie-medewerker aan dat zorgboeren tegenwoordig zakelijke relaties moeten aangaan met verschillende zorginstellingen. Zorgboeren hebben hierover het algemeen nog weinig kennis van in huis. Tevens hebben zorgboeren nog niet veel relaties opgebouwd met de zorgsector. Het is voor zorgboeren dan ook lastig om PGB's te regelen.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

Er waren plannen voor de oprichting van een Steunpunt Landbouw en Zorg binnen de provincie Friesland. De provincie-medewerker geeft aan dat de aanvraag voor dit steunpunt om verschillende redenen afgewezen is. De provincie wil eerst bekijken of er wel behoefte is aan een dergelijk steunpunt. Men wil voorkomen dat er een te grote opkomst van zorgboerderijen komt en er onvoldoende zorgvragers zouden zijn die op de zorgboerderijen geplaatst kunnen worden. Binnenkort wordt er wel een steunpunt PGB opgericht in de provincie Friesland, aldus de provincie-medewerker. Dit steunpunt zou zich gaan richten op organisaties en instanties die hulp bieden aan zorgvragers, waaronder zorgboerderijen.

Vanwege de verkiezingen in maart 2003 is het niet duidelijk hoe het beleid ten aanzien van landbouw en zorg zich zal ontwikkelen. Het is ook nog niet bekend of het beleid voortgezet zal worden. De provincie is wel van plan om dit jaar het gevoerde beleid te evalueren. Deze evaluatie zal uitgevoerd gaan worden ondanks dat er misschien nog onvoldoende subsidieaanvragen binnen zijn gekomen.

Gebruikt materiaal

- Notitie zorgboerderijen (2000) – provincie Friesland
- Telefonisch gesprek met mw. Walsma, medewerker provincie Friesland, februari 2003.

Betrokken organisaties of personen

- Provincie Fryslan
Mw. Walsma 058-2925615
G.Walsma@fryslan.nl

2. Groningen

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

In juli 2000 heeft de provincie Groningen een beleidsnotitie opgesteld met de titel: 'Landbouw en Zorg'; deze notitie is voorgelegd aan de statencommissies voor Welzijn, Zorg en Cultuur en tevens aan de commissie Ruimte, Water en Groen. Deze notitie was het startpunt van het beleid ten aanzien van landbouw en zorg in Groningen. Het beleid komt voort uit samenwerking tussen de afdelingen Welzijn en Landbouw.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

De provincie-medewerker geeft aan dat de provincie Groningen bewust geen specifieke doelen gesteld heeft. De provincie wil vraag en aanbod in evenwicht houden. De provincie heeft dan ook tot doel vraaggericht zorgboerderijen te ontwikkelen. Dit laatste houdt in dat de provincie alleen de ontwikkeling van nieuwe zorgboerderijen ondersteunt wanneer zorgvragers niet op bestaande zorgboerderijen terecht kunnen.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

Uit een concept-notitie van december 2000 komt naar voren dat de provincie Groningen invulling aan het beleid wil geven door de oprichting van een provinciaal Steunpunt Landbouw en Zorg met als hoofddoel het vraaggericht ontwikkelen en realiseren van landbouw-zorgcombinaties. Het Steunpunt wordt gevormd door NLTO (Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie) en CMO (Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling voorheen POZW). De algehele coördinatie en uitvoering ligt volgens de beleidsnotitie 'Provinciaal Steunpunt Landbouw en Zorg' (2000) bij CMO. In dezelfde notitie wordt aangegeven dat het Steunpunt de samenwerking tussen betrokken partijen in de provincie Groningen moet bevorderen. Daarnaast behoort het matchen van vraag en aanbod en het ontwikkelen van een netwerk tot haar taken. Het steunpunt heeft als kerntaak te komen tot realisatie van landbouw-zorgcombinaties, met name kleinschalige, kwalitatief hoogwaardige combinaties, waar zorg en een zinvolle dagbesteding naast een bestaande bedrijfsvoering plaatsvinden. Het provinciaal Steunpunt moet dienen als (provinciale) intermediair en kenniscentrum.

De provincie-medewerker geeft aan dat er geen vast budget beschikbaar is voor de uitvoering van het beleid. Vanuit de afdeling Landbouw worden de personele kosten vanuit NLTO betaald en de afdeling Welzijn betaalt deze kosten voor het CMO. Subsidieaanvragen worden afzonderlijk bekeken; daarbij zouden subsidieaanvragen gericht op de verbetering van kwaliteit een grotere kans hebben om gehonoreerd te worden. Gemiddeld zou de provincie een subsidie verstrekt hebben van zo'n 10.000 tot 20.000 euro per zorgboerderij.

Uit de notitie van 2000 komt naar voren dat het beleid zich specifiek gericht heeft op lichamelijk en geestelijk gehandicapten. De provincie heeft een tweetal zorgboerderijen als voorbeeld- zorgboerderij aangewezen. De zorgboerderijen dienen als voorbeeldfunctie voor andere boeren en ter voorlichting voor mensen die geïnteresseerd zijn zoals zorgvragers en -instellingen.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

In provincie Groningen is een procesgroep opgericht die bekijkt welke alternatieve dagbestedingsmogelijkheden er zijn voor verstandelijk gehandicapten in de agrarische sector. Hierin zijn betrokkenen rond dagbesteding voor verstandelijk gehandicapten in de provincie Groningen vertegenwoordigd. Dit zijn de zorg en WIW (Werk Inschakeling Werkzoekenden), de SPD, het CMO, NLTO, Werkprojecten Groningen, AOC Terra (Agrarisch Opleidingscentrum) en de Federatie van Ouderverenigingen. Deze procesgroep is met name belast met de uitvoerende taken. Daarnaast bereidt de groep beleidsstukken voor en legt in de praktijk geconstateerde knelpunten voor aan het Bestuurlijk Platform.

Naast deze procesgroep is er tevens een Bestuurlijk Platform ingesteld met partijen uit de zorg, het zorgkantoor, ouderenfederaties, onderwijs, vereniging van zorgboeren, SPD en de provincie. Naast deze partijen kan het Steunpunt een adviesfunctie hebben indien nodig, maar het Steunpunt heeft geen zitting in het Platform.

De provincie-medewerker geeft aan dat de intakegesprekken met zorgvragers bij de SPD plaatsvinden. Mocht uit een intakegesprek naar voren komen dat een cliënt gebaat is bij dagbesteding op een zorgboerderij, dan wordt daar een oplossing voor gevonden in samenwerking met het Steunpunt. De eerste stap is om een bestaande plaats voor deze cliënt te vinden, mocht deze niet aanwezig zijn dan wordt gekeken of een plaats gecreëerd kan worden. Subsidieaanvragen dienen direct bij de provincie ingediend te worden. De provincie weet meestal via het Steunpunt dat er een subsidieaanvraag binnenkomt en waarvoor. Het Provinciaal Steunpunt houdt de provincie op de hoogte van de ontwikkelingen.

De afgelopen twee jaar zijn er negen nieuw functionerende zorgboerderijen ontstaan; daarnaast zijn er nog zes in oprichting en hebben nog zeven andere zorgboeren overleg met het Steunpunt.

Welke succesfactoren kent het beleid?

De provincie-medewerker geeft aan dat de voorbeeld-zorgboerderijen goed functioneren. Zorgvragers die interesse hebben in dagbesteding op een zorgboerderij gaan een kijkje nemen hoe het er in werkelijkheid aan toe gaat; zich oriënterende boeren gaan een kijkje nemen om zich te verdiepen op dit gebied.

Welke knelpunten komt men tegen?

De provincie-medewerker geeft aan dat vooral de financiering vaak een knelpunt blijkt te zijn. Zorginstellingen blijken meestal hun eigen budget te hebben; dit budget is vaak al besteed aan dagbestedingsprojecten. Wanneer een cliënt dagbesteding wil op een zorgboerderij moet de zorginstelling een deel van haar budget inleveren bij de zorgboerderij. Er is daarom veel overleg nodig om zorginstellingen te overtuigen. Een ander knelpunt dat door de provincie-medewerker wordt aangegeven betreft de onderhandelingen tussen zorgboer en zorginstelling. Agrariërs blijken in het algemeen niet te beschikken over voldoende zakelijke eigenschappen om goed te kunnen onderhandelen met zorginstellingen. Hierdoor komt het er vaak op neer dat ze te weinig geld ontvangen van zorginstellingen. De provincie geeft aan dat men ernaar streeft een lijst te maken met daarop standaardafspraken ten aanzien van de soort kosten die een bepaalde cliënt met zich meebrengt. De lijst geeft zwart op wit aan wat een zorgboer zou moeten ontvangen voor het verlenen van zorg aan een cliënt.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

De provincie geeft aan dat zij in 2003 het Steunpunt nog zal blijven financieren; boeren hebben dan nog de mogelijkheid om subsidie aan te vragen. Met het oog op de Provinciale Staten verkiezingen is niet precies duidelijk hoe het beleid na 2003 zal gaan verlopen. Voor de continuïteit blijft de provincie het beleid in 2003 financieren, maar de provincie-medewerker geeft aan dat er een moment moet komen waarop de markt de sector overneemt. Voor de korte termijn geeft de provincie-medewerker aan dat men graag het beleid van de afgelopen twee jaar wil voortzetten. Op het gebied van matching wil men de financiering voor dagbestedingsplaatsen verbeteren. In samenwerking met de zorginstellingen en de SPD worden trajecten voor deelnemers uitgestippeld.

Het Bestuurlijk Platform en het Steunpunt zullen zich bezig houden met het realiseren en ontwikkelen van landbouw en zorg voor andere doelgroepen. De vraag naar zorgboerderijen voor bijvoorbeeld ouderen of mensen met een psychiatrisch verleden komt ook in de provincie Groningen steeds vaker aan de orde. Op het terrein van arbeid zou er een duidelijk onderscheid gemaakt moeten worden tussen groenprojecten waar personen getraind en geschoold worden in vaardigheden om door te stromen naar de reguliere arbeidsmarkt en landbouw-zorgcombinaties waar dagbesteding aangeboden wordt. Met name in de financiering voor (agrarische) ondernemers kunnen hierdoor grote verschillen ontstaan. Binnen de ontwikkeling van landbouw-zorgcombinaties zal hierin een duidelijk onderscheid gemaakt moeten worden.

Gebruikt materiaal

- Notitie 'Provinciaal Steunpunt Landbouw en Zorg (raamwerk d.d. december 2000) – Provincie Groningen.
- Concept notitie Provinciaal Steunpunt Landbouw en Zorg (december 2002) – Provincie Groningen.
- Telefonisch gesprek met mw. Roggen, medewerker provincie Groningen, februari 2003.

Betrokken organisaties of personen

- Provincie Groningen
Mw. Roggen afdeling Zorg 050-3164872
a.c.roggen@provinciegroningen.nl
- CMO (Centrum voor Maatschappelijk Ontwikkeling)
Mw. Rodenburg
Sint Jansstraat 4 Postbus 244 9700 AE Groningen 050-3164008
Em.rodenburg@pozv.nl
- NLTO Projecten (Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie)
Mw. Van den Brand
Lavendelheide 9 Postbus 186 9200 AD Drachten 0512 – 305205
Mvbran@nlto.nl

3. Drenthe

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

De provincie Drenthe voert beleid ten aanzien van landbouw en zorg. In juli 2000 is er een notitie verschenen met de titel: Landbouw en zorg, een gezond makende combinatie. Deze notitie is opgesteld om landbouw en zorg te stimuleren en nieuwe zorgboerderijen te ontwikkelen. Het beleid is voortgekomen vanuit de afdeling Cultuur, zorg en welzijn. Deze afdeling is hier de voornaamste trekker. Marginaal zijn de afdelingen Landbouwverbreding en Economische vernieuwing bij het beleid betrokken geweest. In oktober 2001 heeft er een tussentijdse evaluatie plaatsgevonden van dit beleid.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

Als doel is gesteld om in een periode van twee jaar (2001 en 2002) te komen tot vijf nieuwe zorgboerderijen. Een onderliggende doelstelling is dat er een infrastructuur gecreëerd wordt die na afloop van het project blijft bestaan, zodat het opzetten van zorgboerderijen in de toekomst eenvoudiger wordt.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

De provincie heeft de Stichting Leer- Werk- Zorgbedrijven Noord en Oost Nederland belast met de uitvoering van het beleid. Er is een klein projectteam samengesteld met personen vanuit zowel de zorg als de landbouwsector en een medewerker van NLTO. Het projectteam heeft met zo'n dertigtal oriënterende boeren gesprekken gevoerd. De gesprekken zijn gehouden om te kijken of de ondernemers beschikken over voldoende motivatie en geschiktheid om een zorgboerderij te beginnen en in aanmerking te komen voor subsidie. NLTO bekeek het bedrijfsplan van de zorgboer en de continuïteit van het bedrijf. Daarnaast was het van belang dat de ondernemer voldoende zicht had op de consequenties van het toevoegen van een zorgpoot aan het bedrijf. Tijdens de gesprekken met oriënterende zorgboeren heeft het kwaliteitssysteem voor zorgboerderijen als basis gediend.

Naast het projectteam dat de gesprekken met oriënterende boeren aanstuurde is er een klankbordgroep in het leven geroepen. De portefeuillehouder Zorg was de voorzitter van de klankbordgroep; verder waren het Regionaal Patiënten Consumenten Platform, het Zorgkantoor, NLTO, zorgaanbieders, de sociale-verzekeringsector en de gedeputeerde met de portefeuille Landbouw lid van deze groep. De klankbordgroep reageerde op de tussentijdse voortgangsrapportage van het projectteam.

De provincie heeft naast steun voor de projectgroep en klankbordgroep in 2000 extra financiële middelen ter beschikbaar gesteld om een aantal landbouwzorg projecten van de grond te krijgen. Men heeft hiervoor een bedrag van 226.890 euro voor twee jaar (2000-2001) gereserveerd. Dit bedrag komt uit het flexibel beleid van de Voorjaarsnota 2000. Daarnaast worden er uit dit bedrag initiatieven van zorgboeren gesubsidieerd. Het subsidiebedrag wordt gebruikt voor eenmalige investeringskosten, tijdelijke begeleidingskosten, directe kosten ten behoeve van de projectuitvoering en indirecte kosten ten behoeve van de projectontwikkeling. Om voor eenmalige investeringskosten en/of tijdelijke overbruggingsubsidie in aanmerking te komen moeten de pilotprojecten aan bepaalde voorwaarden voldoen.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

Uit het stand van zaken document (oktober 2001) van de provincie blijkt dat er ruim 30 bedrijven door het projectteam bezocht en onderzocht zijn. Van de 30 bedrijven zijn er in oktober 2001 vijf geselecteerd die zich tot zorgboerderij kunnen ontwikkelen. Deze vijf bedrijven kwamen in aanmerking voor overbruggingskosten en investeringssubsidies.

In het stand van zaken document wordt aangegeven dat vanaf het begin van het project bestaande zorgboerderijen in de provincie Drenthe begeleiding hebben ontvangen. Aangegeven wordt dat de projectgroep zich bij de start van het project gerealiseerd heeft dat er agrarische ondernemers zijn die met veel inspanning en geldelijke opofferingen hun boerderij in het verleden tot zorgboerderij omgevormd hebben zonder dat zij daarvoor een (substantiële) financiële bijdrage ontvingen. Besloten is een beperkt aantal bedrijven alsnog een financiële bijdrage toe te kennen. Naast de kosten voor begeleiding en matching is er aan drie bestaande bedrijven een totaalbedrag van 21.555 euro direct uitbetaald.

De doelstelling van de provincie, om binnen twee jaar vijf nieuwe zorgboerderijen te ontwikkelen, is gerealiseerd. Begin 2003 zijn er 13 zorgboerderijen actief binnen de provincie Drenthe. Het project dat in 2000 van start gegaan is, is per 1 augustus 2002 beëindigd.

Welke succesfactoren kent het beleid?

Het projectteam heeft, samen met de nieuwe zorgboeren, de plannen doorgenomen aan de hand van het kwaliteitssysteem zorgboerderijen. Dit zou ervoor moeten zorgen dat de verzekeraar en/of zorginstelling vertrouwen krijgt in de kwaliteit van de zorg die geboden kan worden op een zorgboerderij. Daarnaast is dit kwaliteitssysteem in de gesprekken met de kandidaat zorgboer(en) aan de orde geweest. Het invullen van de formulieren dwingt de kandidaat tot het duidelijk krijgen van zijn mogelijkheden en onmogelijkheden. Hierdoor weet hij/zij of het verstandig is om het bedrijf om te vormen tot een zorgboerderij.

Welke knelpunten komt men tegen?

In het stand van zaken document van oktober 2001, dat door de provincie is samengesteld, komt een aantal knelpunten van het gevoerde beleid naar voren. Tijdens het project brak het MKZ-virus uit. Verspreiding van het virus in het kader van het project moest hoe dan ook voorkomen worden. Het projectteam heeft zich in deze periode zeer terughoudend opgesteld met het bezoeken van boerderijen. Toen het MKZ-gevaar geweken was, kregen de onder begeleiding staande agrariërs het druk met hun activiteiten op het land, zodat er weinig tijd was om overleg te hebben. Hierdoor heeft het project enige vertraging opgelopen, maar er waren geen consequenties voor het realiseren van de doelstelling. Uiteraard is dit knelpunt niet specifiek voor Drenthe.

Tijdens het verloop van het project heeft men geconstateerd dat het ontwikkelen van een agrarisch bedrijf tot zorgboerderij een langdurig en ingewikkeld proces is.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

Een provinciedewerker geeft aan dat het de bedoeling is dat de ontwikkelde zorgboerderijen zich op eigen kracht in de toekomst kunnen handhaven. In de praktijk blijkt dat zorgboeren vooral behoefte hebben aan professionele ondersteuning, begeleiding en matching. Ook naar de toekomst toe lijkt dit een belangrijke voorwaarde om kwalitatief goede zorgboerderijen verder te ontwikkelen en in stand te houden. Om dit tot stand te brengen is met steun van de provincie in het voorjaar van 2002 een

Stichting Zorgboerderijen Drenthe opgericht. De Stichting is een initiatief van 13 Drentse zorgboerderijen die gezamenlijk een aantal zaken willen oppakken. De Stichting is eigenlijk het vervolg op het pilot-project van de provincie Drenthe. De Stichting heeft een 1-jarige subsidie toegekend gekregen van 23.000 euro uit het Fonds Zorg om te kunnen werken aan kwaliteitsborging en –versterking, kwaliteitstoetsing, scholing en matching. Daarnaast wordt de bestaande klankbordgroep voortgezet. Een medewerker van de provincie geeft aan dat binnen de afdeling Welzijn, Zorg en Cultuur er verder geen financiële ruimte meer is voor de ontwikkeling van zorgboerderijen.

Gebruikt materiaal

- Beleidsnotitie ‘Landbouw en zorg, een gezonde combinatie’ stand van zaken oktober 2001 – Provincie Drenthe.
- Beleidsnotitie ‘Landbouw en zorg, een gezond makende combinatie’ Notitie ten behoeve van de ontwikkeling en stimulering van zorgboerderijen in de provincie Drenthe juli 2000 – Provincie Drenthe.
- Telefonisch gesprek met dhr. Schut, medewerker Provincie Drenthe, januari 2003.

Betrokken organisaties of personen

- Provincie Drenthe
Dhr. Schut afdeling Zorg 0592-365330
E.schut@drenthe.nl
- NLTO (Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie)
Lavendelheide 9 9200 AD Drachten 0512 – 305205
www.nlto.nl
- Stichting Zorgboerderijen Drenthe
Contactpersoon: dhr. Van Donkersgoed 0599 – 287362

4. Overijssel

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

De provincie Overijssel ondersteunt sinds 1998 de ontwikkeling van Landbouw en Zorg. Over dit beleid zijn geen nota's geschreven. In het jaarprogramma Zorg 2002 wordt wel het één en ander genoemd over zorg op zorgboerderijen en wat het beleid ten aanzien van dit terrein is. Overijssel is in 1999 gestart met een project op het gebied van zorgboerderijen. De grootste trekker van het beleid ten aanzien van landbouw en zorg is de afdeling Zorg. Andere afdelingen zijn wel bij het beleid betrokken geweest.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

Het doel van het project is de versterking en uitbreiding van de opgebouwde netwerkstructuur betreffende landbouw en zorg. Daarbij zullen zeven nieuwe zorgboerderijen worden opgezet en zal nazorg worden gegeven aan de inmiddels twaalf bestaande boerderijen. Zorgboerderijen zullen zoveel mogelijk aan de hand van de vraag ontwikkeld worden. Het project richt zich op dagopvang voor verstandelijk en lichamelijk gehandicapten en (ex)psychiatrische patiënten. Het beoogde eindproduct is dat er aan minimaal 28 deelnemers (zorgvragers) plek geboden kan worden.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

In 1999 startte het project 'Zorgboerderijen Overijssel'. Overijssel heeft het projectmanagement voor Landbouw en Zorg uitbesteed aan Stimuland. Deze stichting is in 1996 opgericht door GLTO en provincie Overijssel en richt zich op plattelandsvernieuwing. Stichting Leer-Werk-Zorgbedrijven in samenwerking met Stimuland waren verantwoordelijk voor het project. Daarnaast was er voor de uitvoering van het beleid een projectteam ingesteld dat bestond uit GLTO en twee adviesbureaus met kennis en expertise op het gebied van zorg, landbouw en psychiatrie, te weten Abero Advies en Bureau Besten. Het projectteam zou zich moeten richten op zaken als gesprekken met geïnteresseerde boeren, kennisoverdracht, matching en financieringsovereenkomsten.

In het onderzoek naar het provinciaal beleid Landbouw en Zorg Noord-Brabant dat uitgevoerd is door Oomen *et al.* (2002) wordt ook het beleid in Overijssel behandeld. Aangegeven wordt dat er binnen het project verschillende middelen gebruikt zouden worden om de doelstelling te verwezenlijken. Boeren zouden bijvoorbeeld enthousiast gemaakt moeten worden voor het opstarten van een zorgtak op hun boerderij. De deskundigheid van de boer zou daarbij vergroot worden door het aanbieden van cursussen en voorlichting.

Het projectteam houdt contact met boeren om te kijken hoe het gaat. Tevens houdt Stimuland contact met de zorgvragers om te kijken of het aanbod goed bij ze past. In het projectplan wordt aangegeven dat zorgvragers eerst de mogelijkheid moeten hebben om te wennen aan het verkrijgen van zorg op een zorgboerderij. Deze proefperiode is kosteloos en wordt gefinancierd door de provincie. Daarnaast heeft de provincie ook geld vrijgemaakt voor het uitvoeren van een kwaliteitstoets in samenwerking met het Landelijk Steunpunt Landbouw en Zorg.

Een provincied medewerker geeft aan dat in het begin van het project de subsidies vooral gericht waren op fysieke hulp in de vorm van bijdragen aan investerings- of overbruggingskosten. Al snel ging de aandacht uit naar de kwaliteit van zorgboerderijen. Er is bijvoorbeeld veel aandacht voor de wijze

waarop de begeleiding plaatsvindt. Een deel van de financiële middelen werd daarnaast besteed aan de uitvoering van het project.

In het begin van het project was men vooral gericht op dagopvang voor verstandelijk en lichamelijk gehandicapten en (ex)psychiatrische patiënten. Later is overgegaan op een verbreding van de doelgroep en is de aandacht ook uitgegaan naar ouderen en kinderopvang aldus de provincie-medewerker.

Voor de eerste fase van het project was 272.000 euro ter beschikking gesteld. Deze financiële middelen kwamen uit het 'potje' sociale kwaliteit en welzijn, de regeling zorgprojecten en het jaarprogramma zorg. Uit dit budget worden projecten bekostigd die een impuls geven op het gebied van sociale kwaliteit en welzijn. Van het budget van 272.000 euro is 45.000 euro besteed aan werkgelegenheid, o.a. het toeleiden van mensen naar de arbeidsmarkt. Er was honderdduizend euro gereserveerd voor de instandhouding van het landelijk gebied en de landbouw. De rest van het bedrag was bestemd voor de zorg. Naast dit budget is er later extra financiering gekomen van 450.000 euro. Hiervan was een deel beschikbaar voor het opstellen van een kwaliteitsstoets in samenwerking met het Landelijk Steunpunt. Daarnaast was er nog 45.000 euro ter beschikking voor het maken van een kwaliteitshandboek.; 34.000 euro is besteed aan een haalbaarheidsonderzoek naar dagbesteding voor ouderen op zorgboerderijen. Als laatste is 113.500 euro gegeven aan zorgboerderijen die zich richten op ouderen.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

Uit het Jaarprogramma Zorg 2002 komt naar voren dat de afgelopen jaren in een tweetal fasen in totaal 12 zorgboerderij gerealiseerd zijn. Naast de aandacht die is uitgegaan naar mensen met een handicap en mensen met psychiatrische problematiek zijn ook de mogelijkheden onderzocht voor verbreding naar de doelgroep ouderen. Daarnaast worden binnen de landbouw- en zorgsector contacten gelegd en onderhouden voor een inhoudelijk afgestemd netwerk. Inmiddels is er een verlenging in de vorm van een tweede fase een feit. In totaal zijn er inmiddels 40 zorgboerderijen die meedraaien binnen het project. Er zijn daarnaast nog een aantal zorgboerderijen die in de aanloopfase zitten. De provincie-medewerker geeft aan dat er een tijd geleden een informatieavond gehouden is voor oriënterende zorgboeren en naar aanleiding van deze avond hebben zich 30 boeren aangemeld die mee willen draaien in het project. De provincie geeft aan alleen zelfstandige agrarische bedrijven mee te nemen in haar project. Deze informatieavonden worden vooral gehouden wanneer de provincie weet dat er veel zorgvragers op een plek zitten te wachten (vraaggericht).

Welke succesfactoren kent het beleid?

Uit het onderzoek van Oomen *et al.* (2002) komt naar voren dat er binnen de provincie Overijssel nauwelijks zorgboeren zijn die afhaken als ze eenmaal gestart zijn. Dit zou komen door het oriëntatietraject dat de boer moet doorlopen om subsidie te krijgen. Hierdoor begint iedere zorgboer goed voorbereid.

Daarnaast geeft de provincie-medewerker aan dat zowel zorgboeren als cliënten erg enthousiast zijn. Zorgboerderijen zijn een nieuwe vorm van zorgverlening of dagbesteding; deze vorm sluit goed aan bij de vraag; het is een goed product. Deze succesfactor is echter niet uniek te noemen voor de provincie Overijssel.

Welke knelpunten komt men tegen?

De provincie-medewerker geeft aan dat het voor zorgboeren nogal lastig blijkt te zijn om de wereld van de zorg en de landbouw te overzien. Vooral in de wereld van de zorg weet men niet altijd de juiste persoon te vinden. Uit het onderzoek van Oomen *et al.* (2002) komt tevens naar voren dat zorgboeren nu

nog teveel inspanningen moeten verrichten om geschikte cliënten te vinden. Er zou een betere matching moeten plaatsvinden. Daarnaast blijven ook zorgboerderijen die al wat langer draaien begeleiding nodig hebben. Deze begeleiding zou gegeven kunnen worden vanuit een ondersteuningsstructuur. De provincie-medewerker geeft aan dat zorgboeren een dergelijke belangenorganisatie op provinciaal of regionaal niveau missen. In deze ondersteuningsstructuur zou bestaande kennis en ervaring beter centraal beschikbaar gesteld moeten worden. Zorgboeren geven aan dat zij graag kwaliteit willen leveren, maar het opstellen van normen en de controle op de naleving zien zij niet als hun eigen taak, maar als een taak voor een onafhankelijke derde partij.

Implementatie van zorglandbouw binnen zorginstellingen blijkt vaak nog te veel afhankelijk te zijn van één enthousiast persoon volgens het onderzoek van Oomen *et al.* Er is vanuit een instelling vaak geen visie of beleid ontwikkeld. Dit zou risico's geven ten aanzien van de continuïteit. Diverse partijen in het veld van landbouw en zorg hebben verschillende belangen. Zorginstellingen zouden een zorgboerderij nog vaak als concurrentie zien in plaats van een aanvullende voorziening. Tevens is er van de meerwaarde van zorgboerderijen nog te weinig bekend, aldus het onderzoek van Oomen.

Uit hetzelfde onderzoek komt naar voren dat door verschillende subsidiestromen, elk met hun eigen kaders, waar ondernemers zelf subsidie kunnen aanvragen, er te veel ad hoc ontwikkelingen en samenwerkingsverbanden zouden ontstaan die niet altijd passen bij de kaders van de provincie: kwaliteit en continuïteit.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

De provincie is van mening dat de nadruk niet meer moet liggen op het realiseren van zoveel mogelijk zorgboerderijen, maar op kwaliteit en continuïteit van de zorg die geboden wordt en de bedrijfsvoering. Deze punten worden dan ook weergegeven in het Jaarprogramma Zorg 2002. Hierin staat vermeld dat de provincie zich in 2002 wil gaan richten op de (verbetering van) kwaliteitsaspecten van de bestaande zorgboerderijen. Om dit te bereiken is men in samenwerking met het Landelijk Steunpunt een kwaliteitsstelsel aan het ontwikkelen. Stimuland heeft daarnaast een extern bureau ingehuurd dat heeft onderzocht of de (structurele) ontwikkeling van zorgboerderijen gewenst is. Uit dit onderzoek komt naar voren dat een ondersteuningsstructuur voor de sector Landbouw en zorg in Overijssel zinvol zou zijn. Deze ondersteuningsstructuur zou vorm moeten krijgen in het Transferpunt landbouw en zorg Overijssel. Dit Transferpunt zou het aanspreekpunt moeten zijn voor alle partijen op het gebied van landbouw en zorg in de provincie Overijssel. Tevens is men de mogelijkheden aan het bekijken voor dagopvang van ouderen en kinderopvang op de boerderij.

Financiële middelen worden op dit moment gehaald uit het potje Jeugdzorg. De provincie-medewerker geeft aan dat men zorgboerderijen ziet als een oplossing voor de wachtlijsten in de jeugdzorg.

De provincie-medewerker geeft aan dat de provincie op dit moment (2003) bezig is met het opstellen van een discussienota. De provincie-medewerker is van mening dat het werkveld van landbouw en zorg momenteel nog op moeras staat. In 1999 is de provincie begonnen met het vierjarige project met de bedoeling dat het zich uiteindelijk zelfstandig zou kunnen redden. Dit blijkt nog niet het geval te zijn. De provincie-medewerker vraagt zich nu af hoelang de financiering door moet gaan om de sector zelfstandig te krijgen en of dit laatste mogelijk zal zijn. De provincie mist structurele inbedding van landbouw en zorg binnen de sector. Instanties en organisaties nemen niet de verantwoordelijkheid om iets voor de zorglandbouw te doen.

Gebruikt materiaal

- Jaarprogramma Zorg 2002 – provincie Overijssel
- Website Stimuland, organisatie voor duurzaam Overijssels platteland (www.stimuland.nl).
- Ontwerp en randvoorwaarden voor een Bureau Landbouw & Zorg Overijssel (eindrapportage) – De Bovenkamer van Nederland, Assen, oktober 2002.
- Telefonisch gesprek met mw. Beaufort, medewerker provincie Overijssel, februari 2003.
- Telefonisch gesprek met mw. Meester, medewerker Stimuland, februari 2003.

Betrokken organisaties en personen

- Provincie Overijssel
Mw. Beaufort afdeling Zorg 038-4251222
MHE.beaufort@prv-overijssel.nl
- Stimuland, provinciale organisatie voor projecten op het terrein van plattelandsversterking.
Mw. Meester
Postbus 126 7400 AC Deventer 0570 – 662391
stimuland@glto.nl
- Bureau Besten
Mw. Besten
Eekteweg 1 7448 PN Haarlem 0548-595275
Bureau.besten@tiscali.nl
- Abero Advies
Dhr. Rotmensen
Deken Molmansstraat 13 5845 AH Sint Anthonis 0485-383260
Aberoadvies@hetnet.nl

5. Flevoland

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

De provincie heeft wel een bepaald beleid ten aanzien van landbouw en zorg, maar dit staat niet op papier, bijvoorbeeld in een beleidsnota. Informeel bestaan er wel bepaalde ideeën over hoe de provincie de sector landbouw en zorg vorm wil geven, maar dit is geen formeel beleid.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

De provincie kiest ervoor de ontwikkelingen aan het veld zelf over te laten en waar mogelijk te stimuleren. De vraag naar zorgboerderijen wordt nadrukkelijk als uitgangspunt genomen.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

De provincie probeert het overzicht te bewaren en zorgt ervoor dat via het Platform Dagbesteding Flevoland de lijnen intern tussen de afdelingen Zorg en Landbouw kort zijn. Daarnaast geeft de provincie incidenteel subsidie aan projecten die raakvlak hebben met landbouw en zorg of plattelandsvernieuwing. Tevens geeft zij wel eens investeringssubsidies aan vernieuwende projecten vanuit Europese fondsen. Subsidies zijn vaak incidenteel en gericht op het brede gebied van plattelandsvernieuwing. Op jaarbasis geeft men specifiek ongeveer 15.000 euro uit aan landbouw en zorg.

Tevens heeft de provincie Flevoland 15.800 euro bijgedragen aan een haalbaarheidsstudie. In deze studie werd onderzocht of er voldoende draagvlak binnen de provincie Flevoland aanwezig was voor de oprichting van een expertisecentrum Landbouw en Zorg.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

In Flevoland bestaan er inmiddels vier zorgboerderijen. In de gemeente Dronten is men bezig met het opzetten van een expertisecentrum Landbouw en Zorg.

Welke succesfactoren kent het beleid?

De vraag die er op dit moment is naar zorgplekken op een zorgboerderij wordt gedekt. Aan de ene kant houdt dit een succesfactor in, aan de andere kant betekent het dat als er momenteel meer zorgboerderijen bij zouden komen er geen cliënten zijn om de zorgplekken te vullen. Het aanbod wordt dan groter dan de vraag. De provincie verleent op dit moment dan ook geen subsidie meer aan startende zorgboeren, omdat men inziet dat er geen cliënten meer zijn.

Welke knelpunten komt men tegen?

Het starten en opzetten van een zorgboerderij blijkt veel tijd te kosten. De provincie erkent dit probleem, maar ziet ook in dat het, ongeacht het feit of het een zorgboerderij betreft, veel tijd kost voordat je echt met verbouwen kunt gaan beginnen. Er blijft veel tijd zitten tussen het moment van een idee hebben en de daadwerkelijke realisatie, omdat je moet wachten op vergunningen.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

De provincie wil het beleid van de afgelopen jaren blijven voortzetten. Daarnaast zal er binnen het Platform Dagbesteding incidenteel aandacht worden gevraagd voor zorgboerderijen. Het gebied van landbouw en zorg is voor de provincie te klein om daar echt formeel beleid voor op papier te zetten.

Gebruikt materiaal

- Gesprek met dhr. Van der Wielen, beleidsmedewerker provincie Flevoland, februari 2003.

Betrokken organisaties of personen

- Provincie Flevoland
Dhr. Van der Wielen, afdeling Zorg 0320-265531
Klaas.van.der.Wielen@flevoland.nl
- NLTO Projecten
Mw. Van den Brand
Postbus 186 9200 AD Drachten 0512-305205
Mvbran@nlto.nl

6. Noord-Holland

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

De provincie Noord-Holland heeft haar beleid met betrekking tot landbouw en zorg uitbesteed aan adviesbureau PRIMO (voorheen IMCO, kenniscentrum voor de sociale praktijk in Noord-Holland). PRIMO heeft in juni 2001 een projectvoorstel geschreven dat de provincie als formele aanvrager ingediend heeft bij het ministerie van VWS. Het projectvoorstel heeft als titel: Stimuleren van integrale aanpakken bij de totstandkoming van landbouw-zorgcombinaties in Noord-Holland. IMCO heeft binnen het kader van bovengenoemd projectvoorstel een pilot 'welzijn en platteland' ontwikkeld. Sinds 2002 voert PRIMO het provinciaal beleid samen uit met WLTO Advies; samen vormen zij het Steunpunt Landbouw en Zorg in de provincie Noord-Holland. Het Steunpunt is een tijdelijk project.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

In het projectplan dat in juni 2001 aangevraagd is bij het Ministerie van VWS wordt aangegeven dat de pilot een bijdrage moet leveren aan de totstandkoming van nieuwe en continuering van bestaande zorg-landbouwcombinaties in Noord-Holland. Deze bijdrage moet op een zodanige wijze zijn dat er een duurzame bijdrage geleverd wordt aan de vergroting van het aantal zorgplaatsen in de groene ruimte en een multifunctionele, economisch gezonde landbouw in het landelijk gebied. In de aanvraag worden de volgende eindgebruikers genoemd:

- de cliënten voor wie een zorgplaats is gerealiseerd op een boerderij;
- de zorgboeren die landbouw-zorgcombinaties in praktijk brengen;
- de instellingen en (gemeentelijke) organisaties op het gebied van zorg, welzijn en arbeidstoeleiding, die zorgaanbod moeten realiseren.

Het Steunpunt Landbouw en Zorg Noord-Holland heeft tot doel het stimuleren, promoten en ondersteunen van initiatieven waarbij landbouw en zorg samenwerken. De provincie Noord-Holland geeft daarnaast de voorkeur om met één en niet met allerlei verschillende organisaties zaken te doen.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

In de bijlage van het projectplan staat aangegeven dat de provincie de doelstelling wil bereiken door het ontwikkelen van vijf functies. Deze vijf functies zijn:

- Informatie en communicatie.
- Verspreiden en geven van voorlichting met als resultaat een provinciebreed 'loket' waar adequate informatievoorziening en doorverwijzing plaatsvindt.
- Faciliteren van de concrete matching van vraag en aanbod.
- Het is gewenst dat er naast advisering op (landbouw)bedrijfseconomisch niveau, capaciteit komt om concrete initiatieven met kennis, contacten en een netwerk te begeleiden. Men richt zich daarbij op het realiseren van concrete (nieuwe) lokale initiatieven. Per jaar wil men tien initiatieven op het vlak van strategie, organisatie en financiën. Daarnaast wil men nog tien nieuwe agrarische ondernemingen werven die met zorgaanbod willen starten. Instellingen op het gebied van zorg worden benaderd om de mogelijkheden toe te lichten in een oriëntatietraject. Een dergelijk traject wordt er ook georganiseerd voor potentieel geïnteresseerde agrariërs. Tevens wordt er ondersteuning verleend aan de verdere professionalisering van operationele zorg-landbouwcombinaties.
- Procescoördinatie van samenwerkingsverbanden en netwerken

PRIMO wil beleid en strategie rond zorg-landbouwcombinaties in Noord-Holland verder ontwikkelen. Hiervoor zal een commissie (stuurgroep) opgericht worden waarin personen uit relevante werkkterreinen zitting hebben. De resultaten en ontwikkelingen worden gedurende de looptijd van de pilot bijgehouden.

Het Steunpunt dat gevormd wordt door PRIMO en WLTO Advies heeft een loketfunctie. De taken van het Steunpunt betreffen het informeren van instellingen over landbouw en zorg, het waarborgen van de kwaliteit en duurzaamheid van zorgboerderijen, het opzetten van een netwerk voor zorg en het verzorgen van matching tussen cliënt en zorgboer.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

In 2000 hebben PRIMO en WLTO Advies een werkdag landbouw en zorg georganiseerd met als titel 'Samen werken aan een realistisch perspectief'. Op de werkdag zijn verschillende partijen op het gebied van landbouw en zorg bij elkaar gekomen en is er een initiatiefgroep opgericht. Deze heeft zichzelf een aantal opdrachten gegeven.

In april 2002 is het Steunpunt Landbouw en Zorg Noord-Holland van start gegaan. Het Steunpunt is een samenwerkingsverband van PRIMO en WLTO Advies. Het Steunpunt stelt per jaar een werkplan op en heeft regelmatig voortgangsoverleg. Het Steunpunt heeft tot doel initiatieven te ondersteunen waarbij landbouw en zorg samenwerken. Het Steunpunt wordt gefinancierd door de provincie Noord-Holland, het ministerie van VWS en de WLTO. De provincie Noord-Holland heeft 60.000 euro bijgedragen en het ministerie van VWS 45.000 euro. Van deze financiële middelen gaat 60% naar WLTO en 40% naar PRIMO. Daarnaast is de adviesraad Landbouw-Zorg Noord-Holland in het leven geroepen. In de raad zitten mensen met ervaring vanuit de geestelijke gezondheidszorg, cliënten- en patiëntenbelangen, de sociale werkvoorziening, de landbouw, het openbaar bestuur en de financiering van de zorg. Buiten het pilotproject om heeft Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster het project Landzijde opgezet. Landzijde is een bemiddelingsbureau tussen zorg en (kleine) zorgboerderijen. Door samenwerking ontstaat één loket dat zowel voor agrariërs als voor zorg-begeleidsinstellingen het aanspreekpunt is van de provincie Noord-Holland. Voor dit project hebben de Gedeputeerde Staten van Noord-Holland een bedrag van 110.000 euro beschikbaar gesteld.

In 2002 heeft het Steunpunt een informatiecampagne georganiseerd voor verschillende zorginstellingen. Het doel van de bijeenkomst was om zorgboerderijen te promoten bij de zorgsector. Tevens is er in 2002 een informatiebijeenkomst geweest voor agrariërs. Naar aanleiding van deze bijeenkomst hebben 10-12 boeren zich opgegeven voor een oriëntatiecursus die dit jaar (2003) zal plaatsvinden. Het beleid heeft nog geen nieuwe zorgboerderijen opgeleverd. WLTO heeft tijdens het project wel bestaande zorgboeren begeleid met bijvoorbeeld verbouwingen en verbreding naar andere doelgroepen.

Welke succesfactoren kent het beleid?

De medewerker van WLTO Advies geeft aan dat het project nog niet zo ver is om al uitspraken te doen over succesfactoren.

Welke knelpunten kent het beleid?

Een medewerker van WLTO Advies vindt het teleurstellend dat het beleid nog zo weinig resultaat opgeleverd heeft. Hij denkt dat de belangstelling in de provincie Noord-Holland lager ligt dan in de andere provincies. Daarnaast geeft hij aan dat het moeilijk is om zorginstellingen te vinden die hun cliënten willen plaatsen op een zorgboerderij. De zorgsector zou weinig belangstelling hebben. De SPD geeft

bijvoorbeeld aan dat er geen wachtlijsten zijn voor plaatsing op een zorgboerderij en dat er geen interesse zou zijn van cliënten om dagbesteding te hebben op een zorgboerderij, aldus een medewerker van WLTO. Aangegeven wordt dat daarnaast de zorgsector vaak nog een belemmering blijkt te zijn bij het maken van afspraken. Verschillende partijen zouden vaak verschillende belangen hebben.

De provincie Noord-Holland geeft naast het bedrag voor het Steunpunt geen verder financiering in de vorm van bijvoorbeeld investerings- of verbouwingssubsidies.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

Het project loopt nog door. Het is niet duidelijk tot wanneer het project door zal lopen. Een medewerker van WLTO geeft aan dat er een studiegroep opgericht wordt voor met name startende zorgboeren. Op deze manier kunnen zij ervaringen en ideeën uitwisselen. De studiegroep staat overigens ook open voor al bestaande zorgboeren.

Gebruikt materiaal

Pilot-voorstel VWS thema Welzijn en Platteland: Stimuleren van integrale aanpakken bij de totstandkoming van landbouw-zorgcombinaties in Noord-Holland. Aanvrager: Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland. Projectontwerp: IMCO.

- Subsidieverzoek voor het project 'Landzijde' van de Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster.
- Publieksfolder Landbouw & Zorg, Steunpunt Noord-Holland – WLTO advies en IMCO.
- Telefonisch gesprek met dhr. Harting, medewerker WLTO-Advies, april 2003.

Betrokken organisaties en personen

- Provincie Noord-Holland
Dhr. Heikamp afdeling Zorg 023-5143515
Heikamp@noord-holland.nl
- WLTO-Advies
Dhr. Harting
Postbus 108 2280 AC Rijswijk 070-4141800
e.harting@wlto.nl
- PRIMO
Dhr. Boon
Postbus 106 1440 AC Purmerend 0299-418700
Jboon@primo-nh.nl
- Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster - Project Landzijde
Dhr. Hoek Spaans
Koemarkt 53-1 1441 DB Purmerend 0299-474118
Info@landzijde.nl

7. Zuid-Holland

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

In november 2001 heeft de provincie Zuid-Holland in het provinciehuis het symposium 'Met zorg de boer op' georganiseerd. Naar aanleiding van dit symposium heeft de provincie in maart 2002 een beleidsprogramma opgesteld met betrekking tot landbouw en zorg tot 2004 met als titel: Naar een provinciebrede ondersteuning van initiatieven. Voor dit beleidsprogramma was er al eerder een rapportage in de vorm van een notitie 'Stand van zaken Landbouw en Zorg Zuid-Holland' van april 2001. De afgelopen jaren heeft de provincie al verschillende projecten op het gebied van landbouw en zorg gesubsidieerd. Het beleid is vanuit de afdeling Zorg opgesteld.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

In de notitie 'Landbouw en zorg in Zuid-Holland' van maart 2002 wordt aangegeven dat het doel van het beleid is te komen tot projecten die wat zorgactiviteiten betreft regulier gefinancierd kunnen worden uit de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ), waarvoor de regionaal werkende zorgkantoren de bepalende beleidsinstanties zijn. Daarnaast wil de provincie een oplossing zoeken voor de bijkomende kosten waarvoor moeilijk een goede financiering gevonden wordt.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

In de notitie 'Landbouw en zorg in Zuid-Holland' wordt aangegeven dat de provincie haar beleid wil intensiveren, zodanig dat in 2003 provinciebrede ondersteuning aan initiatieven Landbouw en Zorg kan worden gegeven. In 2003 wil de provincie de inmiddels opgedane ervaringen en knowhow benutten om provinciebrede ondersteuning te bieden aan initiatieven die in de verschillende regio's van Zuid-Holland ontstaan. Jaarlijks zou zichtbaar gemaakt moeten worden welke resultaten door deze inspanningen worden bereikt. Eind 2002 zou het eerste meetpunt zijn. Duidelijk zou dan moeten zijn hoeveel landbouw-zorgcombinaties reguliere financiering ontvangen en wat de omvang is van deze zorgactiviteiten. Het beschikbare budget voor 2002 was 113.445 euro; hiervan is 59.003 euro besteed aan ondersteuning op de Zuid-Hollandse eilanden. Daarnaast zou de provincie het contact met onder andere zorgkantoren versterken om reguliere financiering van projecten te bewerkstelligen. In 2002 is een start gemaakt in de richting van provinciebrede inzet, voor deze tussenstap heeft de provincie 37.000 euro vrijgemaakt.

De provincie Zuid-Holland heeft de uitvoering van het beleid neergelegd bij drie organisaties die zich bezighouden met Landbouw en Zorg, elk in hun eigen werkgebied. Het betreft WLTO, agrarische natuur- en landschapsvereniging Den Hâneker en Buitenkans, organisatie voor ondernemen op het platteland. WLTO concentreert zich op Midden-Holland, het noorden van Zuid-Holland en samen met Den Hâneker op de Krimpenerwaard. Den Hâneker heeft als bakermat de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden en is samen actief in de Krimpenerwaard. Buitenkans richt zich op de Zuid-Hollandse Eilanden en Delfland. Den Hâneker en Buitenkans hebben de provincie een notitie aangeboden waarin beschreven stond hoe de ontwikkeling van landbouw en zorg provinciebreed invulling kon krijgen. De notitie had als doel katalyserend te werken naar de provincie toe. Dit is gelukt aangezien de notitie is geïntegreerd in de notitie 'Landbouw en zorg in Zuid-Holland' van maart 2002, waarover hierboven al over gesproken is. Buitenkans en Den Hâneker hebben de taak om innovatieve veranderingsprocessen op het platteland te begeleiden. Zij richten zich op het ontwikkelen van een netwerk van partijen die belang hebben bij zorglandbouw.

In de provincie is ook een stuurgroep Landbouw en Zorg actief. In deze stuurgroep zitten vertegenwoordigers uit de gehandicaptenzorg, GGZ, verslavingszorg, verpleeghuiszorg, WLTO, zorgkantoor, een zorgboer en het regionale zorgberaad. Provincie en gemeenten hebben als waarnemer plaats in deze stuurgroep.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

In Zuid-Holland zouden er dertien zorgboerderijen actief zijn verbonden een zorginstelling, acht zorgboerderijen die zelfstandig werken en negen boerderijen die zich aan het oriënteren zijn. Daarnaast is er in november 2001 een symposium gehouden met de titel 'Met zorg de boer op'. Het doel van het symposium was om van verschillende betrokken partijen te horen wat zij van de provincie verwachten als het gaat om de combinatie landbouw en zorg. Van dit symposium is een verslag gemaakt en de conclusies worden meegenomen in het beleid van de provincie Zuid-Holland. Begin 2003 zijn er in de provincie Noord-Holland 20 zorgboerderijen operationeel.

Welke succesfactoren kent het beleid?

De provincie medewerker geeft aan dat de goede begeleiding door Den Hâneker, Buitenkans en WLTO als een succes wordt gezien door zorgboeren.

Welke knelpunten komt men tegen?

Naar aanleiding van het symposium 'Met zorg de boer op' in november 2001 kwam een aantal knelpunten naar voren. De combinatie landbouw en zorg betekent het samenkomen van drie partijen, de ondernemer, de zorgvrager en de zorginstelling. Elk van deze partijen heeft zijn eigen belangen en behoeften. Tijdens het symposium werd duidelijk dat het maatwerk vergt om de wensen en mogelijkheden van deze partijen zo op elkaar af te stemmen dat er een levensvatbaar initiatief ontstaat. Daarbij zou men nogal afhankelijk zijn van de opstelling van de zorginstelling of het zorgkantoor in de betreffende regio. Procesbegeleiding blijkt dan een noodzakelijke voorwaarde voor dit maatwerk.

Uit het symposium komt tevens naar voren dat veel zorgvragers niet weten dat zij kunnen kiezen voor een dagbesteding op een boerderij. Daarentegen hebben boeren vaak geen idee wat zij van zorgvragers kunnen verwachten en wat van hen verwacht wordt. Ook komt uit het symposium naar voren dat de mogelijkheden voor een boerderij om vergoeding te ontvangen voor de opvang van zorgvragers zeer divers en ondoorzichtig zijn. Hierover zouden betere afspraken gemaakt moeten worden. Mede door de grote verschillen in cultuur tussen de agrarische wereld en de wereld van de zorg blijkt dit onevenredig veel inspanning te kosten. Initiatieven zouden hierop nogal eens stuk lopen.

De provincie medewerker geeft aan dat er steeds meer verschillende doelgroepen gevonden worden voor de zorgboerderij. De indruk zou kunnen ontstaan dat zorgboerderijen het wondermiddel zijn voor allerlei persoonlijk en maatschappelijk leed. Ondoordachte initiatieven zijn ongewenst en kunnen andere ontwikkelingen in diskrediet brengen. Dit onderstreept het belang van procesbegeleiding. Daarnaast geeft de provincie medewerker aan dat de reguliere financiering moeilijkheden oplevert. Ook de kosten ten aanzien van vervoer leveren problemen op.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

De provincie wil in 2003 de huidige projecten voortzetten. Verder wordt er inhoud gegeven aan de kennis- en informatie-uitwisseling via provinciale ondersteuning, onder meer door het uitbrengen van

een provinciale informatiegids Landbouw en Zorg en de provinciale intervisie voor de projectleiders die thans, per regio, in projecten landbouw-zorg werkzaam zijn. In de beleidsnotitie van maart 2002 wordt aangegeven dat in afwachting van een landelijke oplossing, de provincie samen met de zorgverzekeraars probeert bij te dragen aan een tijdelijke oplossing voor de vervoerskosten van en naar de zorgboerderijen voor maximaal twee jaar. In de bijlage van de notitie wordt aangegeven dat er in 2003 een totaal budget van 220.000 euro voor het beleid gereserveerd is. Dit budget komt voort uit autonome provinciale middelen. De provincie heeft aangegeven meer structuur te willen hebben in de ontwikkeling van Landbouw en Zorg. De verdeling van verschillende gebieden over de uitvoerende organisaties Den Hâneker, Buitenkans en WLTO is hiervan het begin. Zij komen regelmatig bijeen voor werkoverleg en intervisie. De projecten voor 2003 zijn ingediend. De provincie geeft aan dat honorering hiervan zeer waarschijnlijk is.

Uit de notitie Landbouw en Zorg in Zuid-Holland van maart 2002 wordt een aantal aanbevelingen gegeven ten aanzien van het toekomstige beleid van de provincie. De provincie wil graag meer invloed uitoefenen binnen het reeds bestaande netwerk van de provincie. Het knelpunt van reguliere financiering en de kosten voor vervoer zullen hierin prioriteit hebben. De provincie wil dat er voor streekplannen en Nota Planbeoordeling eenduidige kaders gesteld worden voor ruimtelijke aspecten die verbonden zijn aan het starten van een zorgboerderij. Binnen dit kader is er januari 2003 een ontwerpnota opgesteld met als titel: Zorg in het buitengebied, ontwerpnota over het ruimtelijke beleid voor zorgboerderijen en woonzorgcombinaties in voormalige agrarische bedrijfscomplexen in het Zuid-Hollandse buitengebied. Het onderwerp landbouw en zorg moet verder geïntegreerd worden in ander provinciaal beleid. Daarnaast wil de provincie facilitering en financiële ondersteuning geven aan de ontwikkeling van landbouw-zorgcombinaties. Hieronder valt tevens het bij elkaar brengen van vragers en aanbieders en het bij elkaar brengen van 'trekkers' van projecten in Zuid-Holland om te kunnen profiteren van elkaars ervaringen en kennis. Als laatste wil de provincie een provinciale gids Landbouw en Zorg Zuid-Holland uitbrengen.

Gebruikt materiaal

- Notitie landbouw en zorg in Zuid-Holland maart 2002 – Provincie Zuid-Holland.
- Plan van aanpak ontwikkelingsproces landbouw en zorg provinciebreed Zuid-Holland voorjaar 2002 – Den Hâneker en Buitenkans.
- Verslag symposium 'Met zorg de boer op' november 2001 – Provincie Zuid-Holland.
- Ontwerpnota 'Zorg in het buitengebied' – ontwerpnota over het ruimtelijke beleid voor zorgboerderijen en woonzorgcombinaties in voormalige agrarische bedrijfscomplexen in het Zuid-Hollandse buitengebied – januari 2003.
- Telefonisch gesprek met mw. Withaar, medewerker provincie Zuid-Holland, maart 2003.

Betrokken organisaties en personen

- Provincie Zuid-Holland
Mw. Withaar (afdeling Zorg) 070-4416810
withaaqr@pzh.nl
- Buitenkans, centrum voor ondernemen op het platteland.
Dhr. Roumen
Keizerstraat 1 4416 AN Goes 0113 – 250312
www.vofbuitenkans.nl
- WLTO, Westelijke Land- en Tuinbouworganisatie
Dhr. Harting
Fonteinlaan 5 Postbus 649 2003 RP Haarlem 023-5162200
www.wlto.nl

- Den Hâneker, organisatie voor behoud en verbeteren van natuurwaarden en het realiseren van een aantrekkelijk landschap.
Mw. De Kruif
Kennis- en Innovatiecentrum Wilgenweg 3 2964 AM Groot-Ammers 0184-602616
www.denhaneker.nl

8. Utrecht

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

De provincie Utrecht is op 1 augustus 2001 een driejarig project gestart, gericht op het ontwikkelen van nieuwe zorgboerderijen. Het project loopt van medio 2001 tot medio 2004. Coördinatie en beheer van het project zijn in handen van Stichting Stimuland Overijssel. De afdelingen Plattelandsvernieuwing en Zorg hebben het beleid samengesteld.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

De provincie probeert met het project en haar beleid de verdere ontwikkeling van landbouw-zorgcombinaties te bewerkstelligen. Maatwerk, in het belang van de zorgvragers, staat hierbij voorop. In de projectperiode van drie jaar zouden er in de provincie Utrecht negen nieuwe zorgboerderijen ontwikkeld moeten worden. In het projectvoorstel van juli 2001, geschreven door Stimuland, wordt ook een aantal subdoelen onderscheiden. Aangegeven wordt dat men voor minimaal 36 personen dagopvang wil realiseren. Zorgboerderijen zouden moeten voldoen aan de kwaliteitseisen conform het bestaand kwaliteitssysteem zorgboerderijen. Daarnaast wil de provincie een netwerk opzetten en onderhouden tussen de agrarische sector, de zorgsector en de organisaties van de hulpvragers. Dit netwerk zou niet alleen moeten zorgen voor een betere kennisuitwisseling, maar er wordt ook gestreefd naar een vastere vorm van kennisoverdracht. In hetzelfde projectvoorstel wordt aangegeven dat men het kennisnetwerk wil inbedden in een lokale ondersteuningsstructuur zodat er een duurzame sector ontstaat. Tevens zou Stimuland graag meer inzicht willen krijgen in de factoren die bepalend zijn voor het welslagen van het project op langere termijn.

In het projectvoorstel wordt aangegeven dat de doelgroepen, waarop het project zich richt, zullen bestaan uit mensen met een verstandelijke handicap, mensen met psycho-sociale problemen, reclasseringsorganisaties, hulpinstanties voor drugsverslaafden, jeugdzorg en ouderen. Daarnaast wordt aangegeven dat de doelgroep zal bestaan uit agrarische bedrijven die de intentie hebben om het zorgelement binnen hun bedrijfsonderneming op te nemen.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

In het projectvoorstel wordt aangegeven dat de behoeften van de cliënten, de kwaliteit van de geboden zorg en de verantwoordelijkheden van de ondernemer als uitgangspunten worden genomen voor het project. Het bieden van kwalitatief hoogstaande zorg is volgens de provincie gebaseerd op een aantal voorwaarden. Zo zou er sprake moeten zijn van een onderneming die geschikt is als zorgomgeving en waarbij de ondernemer geschikt is voor wat betreft mentaliteit, kennis en kunde. Daarnaast zou er sprake moeten zijn van een goede structurele financiering van de zorgboerderij die tevens als agrarische onderneming moet blijven functioneren. De provincie gaat uit van ondernemers die zelf verantwoordelijkheid houden voor hun besluitvorming en die ook zelf het ondernemingsrisico dragen. In het projectvoorstel wordt aangegeven dat er aanvullende financiering beschikbaar wordt gesteld ten behoeve van aanloopinvesteringen zoals aanpassingen en sanitaire voorzieningen. De nadruk zou wel moeten blijven liggen bij het ontwikkelen van een levensvatbare zorgboerderij die zich op eigen kracht handhaaft.

De provincie heeft de coördinatie en het beheer van het beleid neergelegd bij Stichting Stimuland Overijssel. Stimuland besteedt de uitvoering van het beleid op haar beurt uit aan GLTO Advies, Abero Advies en Adviesbureau Meijerink. Stimuland, GLTO Advies, Abero Advies en Adviesbureau

Meijerink vormen samen het projectteam. Het projectteam is op zoek naar boerderijen die een combinatie met zorg en dienstverlening zouden willen. In het projectvoorstel staat aangegeven dat er een aantal stappen is die het projectteam met iedere zorgboer zal doorlopen.

De projectmedewerker van GLTO heeft een breed netwerk in de landbouwsector en spoort belangstellende agrarische bedrijven op. Het projectteam gaat vervolgens met de agrarische ondernemer aan de slag. Als het bedrijf zo goed als klaar is, gaat het projectteam kijken welke cliënten op die specifieke boerderij zouden willen werken of dagbesteding hebben. Wanneer de cliënten gekoppeld zijn aan de boerderij, wordt met het bedrijf en de cliënten of zorginstellingen bekeken op welke wijze de financiën moeten worden geregeld.

Verder heeft de provincie een budget beschikbaar gesteld waarop ondernemers en zorginstellingen een beroep kunnen doen. Agrariërs kunnen uit het budget een percentage vergoed krijgen voor eventuele bouwkundige aanpassingen, het volgen van cursussen of het opzetten van een bedrijfsplan. Ondernemers en zorginstellingen kunnen een overbruggingssubsidie krijgen als zij niet meteen structurele middelen beschikbaar hebben voor het onderbrengen van hun cliënten op een landbouw-zorgcombinatie. De investeringsbijdrage bestaat uit gemiddeld 9.000 euro per bedrijf en de overbruggingsbijdrage uit maximaal 6.800 euro per bedrijf. In totaal heeft de provincie Utrecht 280.000 euro ter beschikking gesteld aan het project; men verwacht daarnaast een bijdrage van boeren van 130.000 euro.

Daarnaast financiert de provincie Utrecht samen met een aantal andere provincies in Nederland de ontwikkeling en implementatie van een kwaliteitssysteem. Het Landelijk Steunpunt coördineert dit proces.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

Vanuit het beleid zijn er vijf nieuwe zorgboerderijen ontstaan; daarnaast zijn er nog eens 13 zorgboeren zich aan het oriënteren. Het beleid heeft tot nu toe plek geboden aan 11 zorgvragers.

Welke succesfactoren kent het beleid?

De provincie-medewerker geeft aan dat de visie van de provincie Utrecht is dat een zorgboerderij de mogelijkheid creëert om mensen zorg te bieden in een natuurlijke omgeving en mensen te betrekken bij de maatschappij. Vanuit de praktijk ziet men dat mensen met een verstandelijke handicap of autisten enorm groeien en dat het werk op een zorgboerderij hen een gevoel van eigenwaarde geeft. De provincie Utrecht geeft aan dat het gevoel van eigenwaarde op zorgboerderijen toeneemt doordat men bezig is met nuttige activiteiten. Deze succesfactor is op zichzelf niet specifiek te noemen voor de provincie Utrecht; ook in andere provincies constateert men dit.

Welke knelpunten komt men tegen?

De provincie-medewerker geeft aan dat een knelpunt vooral blijkt te zitten bij de zorginstellingen. De provincie Utrecht heeft eerst gezorgd dat er voldoende aanbod was op zorgboerderijen voordat men dit ging promoten. Op dit moment is er veel vraag naar plaatsen op een zorgboerderij, maar zorginstellingen laten hun cliënten moeilijk los. Redenen volgens de provincie-medewerker zijn dat zorginstellingen graag het budget in eigen huis willen houden, er geen vertrouwen is in zorgboerderijen, of dat zorginstellingen zelf andere dagbestedingsmogelijkheden of een instellingsboerderij hebben.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

Het project loopt nog door tot medio 2004. Daarnaast wil de provincie de mogelijkheden ten aanzien van weekendopvang of logeerfunctie op boerderijen gaan bekijken. De provincie ziet deze functies wel los van het project dat nu loopt.

Gebruikt materiaal

- Brochure 'Kijk, zorgboerderijen in Utrecht' april 2001 – provincie Utrecht.
- Folder 'Zorg op maat op zorgboerderijen in Utrecht' – provincie Utrecht.
- Folder 'Projectteam zorgboerderijen in Utrecht' – provincie Utrecht.
- Projectvoorstel zorgboerderijen in Utrecht juli 2001 – Stichting Stimuland Overijssel.
- Internetsite Provincie Utrecht
- Telefonisch gesprek met mw. Sluijs, medewerker provincie Utrecht, februari 2003.

Betrokken organisaties en personen

- Provincie Utrecht
Mw. Sluijs afdeling Welzijn en Zorg 030-2582157
Martine.Sluijs@provincie-utrecht.nl
- Abero Advies, Advies en dienstverlenend bureau, dat gespecialiseerd is in zorg- en hulpverlening binnen de agrarische sector.
Dhr. Rotmensen
Deken Molmanstraat 13 5845 AH Sint Anthonis 0485-383260
www.abero.nl
- Meijerink Advies, adviseur Landbouw en Zorg.
Mw. Meijerink 038-3762773
www.zorgboerderijen.nl/zorgboerderijen.htm
- GLTO, Gewestelijke Land- en Tuinbouworganisatie.
Dhr. Peeters
Keulenstraat 12 Postbus 126 7400 AC Deventer 0317-466222
www.glto.nl
- Stimuland
Mw. Van Dijk
Keulenstraat 12 Postbus 126 7400 AC Deventer 0529-452010
www.stimuland.nl

9. Gelderland

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

De provincie is in 1999 gestart met een provinciaal Platform. Het beleid is voortgekomen uit de afdelingen Zorg en Landelijk Gebied.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

In de brochure 'Landbouw en zorg in Gelderland' van april 2000 wordt vooral aandacht gegeven aan het communicatiebeleid ten aanzien van landbouw en zorg. Dit communicatiebeleid is tweeledig. Ten eerste wil de provincie landbouw en zorg onder de aandacht van publiek en betrokkenen brengen. Ten tweede wil men concrete stappen en/of activiteiten via directe mededelingen naar buiten brengen. Men wil landbouw en zorg bekendheid geven en draagvlak creëren en een netwerk opbouwen. Daarnaast heeft men een Platform opgericht waarin acht tot tien leden zitting hebben vanuit diverse sectoren.

Het provinciaal ondersteuningsbeleid in Gelderland kent geen kwantitatieve doelstellingen, maar richt zich op samenwerking en afstemming tussen de diverse betrokken partijen, inbedding van landbouw en zorg binnen beleid (o.a. regiovisies) en professionalisering van de sector.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

Ten aanzien van het communicatiebeleid wil men de regionale pers benaderen voor het houden van interviews, persberichten en mededelingen. Daarnaast heeft men een folder gemaakt over het op te richten Platform Landbouw en Zorg.

Aangezien het overzicht van de diverse initiatieven, de ervaringen en deskundigheid niet gebundeld was, heeft de provincie een Platform Landbouw en Zorg opgericht. Dit Platform moest de mogelijkheid bieden om optimaal gebruik te maken van de opgedane ervaringen en ontwikkelde deskundigheid. Door GLTO is hier destijds een projectvoorstel voor ingediend om subsidie te krijgen voor het oprichten van een Platform. Het secretariaat van het Platform lag bij Spectrum, het provinciale welzijnsinstituut in Gelderland. De taken van het Platform waren met name:

- Draagvlak- en netwerkontwikkeling.
- Structureel inbedden van landbouw en zorgcombinaties in maatschappij en overheidsbeleid.
- Informatie, advies en ondersteuning geven aan belangstellenden.
- Ervaringen en deskundigheid van initiatiefnemers bundelen.
- Signaalfunctie naar zowel de provincie als het landelijk steunpunt.
- Klankbord- en adviesfunctie voor de provincie.

Naast het oprichten van een Platform heeft de provincie met de subsidieregeling Zorgvernieuwing Gelderland vernieuwingen op het terrein van zorg gestimuleerd. Deze subsidieregeling gold van januari 1998 tot en met december 2001. Projecten die voor financiële steun in aanmerking wilden komen moesten gericht zijn op hulpverlening en/of preventie. Zij moesten nieuw of vernieuwend van aard zijn en iets toevoegen aan de ontwikkeling van het beleidsveld. Aan de projecten werden meerdere eisen gesteld.

De uitvoering van het beleid is in de loop van de tijd gewijzigd. Naar aanleiding van een evaluatieonderzoek in 2001 bleek dat het Platform minder goed functioneerde en is er in 2002 een externe coördinator aangesteld voor (voorlopig) twee jaar (0,5 fte). Hij fungeert als aanspreekpunt voor diverse

partijen en heeft verder verschillende taken ten aanzien van de ontwikkeling van landbouw en zorg. Het Platform is vanaf 2002 niet meer actief.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

In 2001 heeft er een evaluatie van het beleid plaatsgevonden. Uit deze evaluatie blijkt dat het aantal zorgboerderijen jaarlijks met 10 toeneemt. Op het moment van de notitie zijn er 12 bedrijven die een projectplan hebben opgesteld en waarbij gewerkt wordt aan de financiering. Verder zijn er 26 bedrijven die zich in een oriëntatiefase bevinden. In totaal waren er medio 2002 ongeveer 80 zorgboerderijen. Er blijkt een concentratie van zorgboerderijen te zijn in de Gelderse Vallei en de Achterhoek. In de notitie wordt aangegeven dat dit waarschijnlijk veroorzaakt wordt door het werk van de Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei (SVGV) en de Stichting Plattelandsontwikkeling Achterhoek (SPA). De meeste zorgboerderijen richten zich op mensen met een verstandelijke handicap (55%) en op dagbesteding of dagopvang (72%). Er zijn vrij veel initiatieven met plaatsen voor mensen met psychische hulpvragen en voor jeugdigen. Het merendeel van de landbouw-zorgcombinaties (69%) is zelfstandig ondernemer. Uit de notitie komt naar voren dat er opvallend veel instellingsboerderijen zijn ontstaan in vergelijking met de perioden daarvoor. Het Platform is gestart op initiatief van veldpartijen (SVGV, SPA en zorginstellingen); de provincie heeft zich hier bij aangesloten in een adviesrol. De coördinatie van het Platform was in handen van Stichting Spectrum. Deze leverde de voorzitter en de secretariële ondersteuning van het Platform. Gelderland heeft verder veel initiatieven op het gebied van landbouw en zorg en een groot aantal organisaties dat zich met landbouw en zorg bezighoudt. In de provincie Gelderland zijn bijvoorbeeld veel regionale initiatieven om de matching van vraag en aanbod tot stand te brengen.

Op het gebied van financiële ondersteuning zijn er op basis van toetsingscriteria in de projectjaren 2000 en 2001 respectievelijk aan vier (totaal 45.378 euro) en negen (totaal 83.949 euro) landbouw-zorginitiatieven subsidiegelden toegekend. De afdeling WZC (Welzijn, Zorg en Cultuur) heeft in 2000 aan één landbouw-zorginitiatief subsidie verleend en heeft een evaluatie-onderzoek naar zorgboerderijen voor ouderen gesubsidieerd.

Het Platform is in 2001 geëvalueerd. Uit deze evaluatie kwam naar voren dat het Platform niet veel verder gekomen is dan regelmatig informatie uitwisselen. Verder was er weinig slagvaardigheid en werden er ook geen activiteiten geïnitieerd door het Platform. De uitkomst van het evaluatieonderzoek heeft ervoor gezorgd dat er een coördinator landbouw en zorg aangesteld is, deze coördinator is geplaatst bij GLTO.

Welke succesfactoren kent het beleid?

Naast een analyse van de beschikbare cijfermatige gegevens heeft er met de deelnemers aan het Platform Landbouw en Zorg een plenaire evaluatie van de ontwikkeling van landbouw en zorg in Gelderland plaatsgevonden: deze gegevens zijn ook in de notitie verwerkt. Hieruit komt naar voren dat in de gebieden waar een actieve benadering van agrariërs plaatsvindt het aantal initiatieven hoger ligt dan in gebieden waar actieve benadering ontbreekt. Actieve benadering van agrariërs blijkt dus een succesfactor te zijn voor de ontwikkeling van zorgboerderijen. Zorgboerderijen blijken uit de evaluatie bij te dragen aan vermaatschappelijking; zorgvragers komen via de boerderij in contact met verschillende mensen. Er zijn daarnaast veel individuele ervaringen waaruit blijkt dat het verblijf op een zorgboerderij een positief effect heeft op de kwaliteit van leven van de cliënt. Tevens komt naar voren dat een zorgboerderij een nieuwe vorm van aanbod binnen het bestaande assortiment aan zorg- en dienstverlening biedt. In die zin is er sprake van nieuwe keuzemogelijkheden en meer mogelijkheden om vraaggestuurd te werken.

Welke knelpunten komt men tegen?

Uit de evaluatie bij de Platformleden komt naar voren dat zorgvragers vaak moeilijk kunnen aangeven wat ze wensen. Op het moment dat een zorgvrager niet actief zijn wens of behoefte kan formuleren is een passend aanbod moeilijk te realiseren. In een meeste gevallen komen mensen via de zorgaanbieder op een zorgboerderij. Echter nog niet alle zorgaanbieders zijn van de mogelijkheden van landbouw en zorg doordrongen. Daarmee zijn de mogelijkheden van zorgvragers ook beperkt.

Uit de evaluatienotitie blijkt het Platform niet veel verder gekomen dan regelmatig informatie uitwisselen zonder echt gericht en structureel bezig te zijn geweest. Het Platform heeft hierin nog weinig slagvaardigheid getoond. In de notitie worden verdere factoren aangegeven die een rol gespeeld hebben bij het functioneren van het Platform. Het bij elkaar brengen van diverse partijen betrokken bij landbouw en zorg in een Platform is op zichzelf niet voldoende. Er is meer voor nodig om een Platform actief en productief te laten functioneren. Daarnaast moet het Platform een duidelijke rol en positie hebben ten opzichte van de provincie.

Initiatieven blijken nog veel obstakels te ondervinden bij het starten en continueren van een kwalitatief goed landbouw- en zorgbedrijf. Kennisuitwisseling tussen sectoren en binnen sectoren onderling is er nauwelijks aldus de evaluatie. Bij zorgaanbieders ontbreekt vaak het enthousiasme en bij zorgvragers zijn de mogelijkheden vaak onvoldoende bekend. Onderbouwing van de meerwaarde van zorgboerderijen en het presenteren van mogelijke financieringswijzen kan zorgvragers en –aanbieders wellicht stimuleren. Daarnaast zou de provincie, volgens de notitie, initiatieven, met name in de eerste fase, actiever moeten sturen en coördineren.

Zorgboeren moeten kwaliteit die ze kunnen bieden beter profileren. De zorgsector komt dan makkelijker met cliënten over de brug. Zorgboeren nemen nu te vaak een te afwachtende houding in de veronderstelling dat de kwaliteit voor iedereen duidelijk zichtbaar is.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

Het is nog niet duidelijk hoe de provincie verder wil; wel komt een aantal aanbevelingen voor verder beleid naar voren uit de evaluatienotitie. Deze aanbevelingen zijn onder drie kopjes weer te geven.

- Landbouw en zorg zou beschreven moeten worden als een project met een projectorganisatie, projectdoelen (toetsbaar), een tijdpad en evaluatiemomenten. Dit zal moeten leiden tot jaarwerkplannen waarin doelgerichte activiteiten zijn omschreven. Het moet duidelijk zijn wat de positie en rol van het Platform is ten opzichte van de provincie. Landbouw en zorg moet een duidelijke plek krijgen binnen het beleid. Daarnaast moet duidelijk zijn wat de ambitie en de randvoorwaarden zijn van de provincie. De provincie moet met name in de eerste fase een duidelijk sturende rol vervullen om een goede samenwerking en afstemming tussen diverse partijen te bewerkstelligen en een wildgroei aan bureaucratie te voorkomen.
- Er is extern een coördinator voor landbouw en zorg aangesteld. Uit ervaring van andere provincies blijkt dat het belangrijk is om één persoon verantwoordelijk te maken voor de uitvoering. De provincie neemt de kosten van deze coördinator op zich. Deze coördinator moet ervoor zorgen dat de provincie het overzicht krijgt over de verschillende initiatieven die ontstaan zijn en afstemming en coördinatie tot stand brengen.
- Er worden voor een periode van drie jaar middelen gereserveerd en er is duidelijkheid over de inzet van deze middelen. In de projectopzet moet het voorgaande duidelijk beschreven worden; tevens moet omschreven worden welke rol het Platform bij de verdeling van de middelen heeft.

Buiten deze punten moet er geïnvesteerd worden in verzelfstandiging en zelfsturing van zorgboeren, want beide ontbreken nog. Zorgboeren moeten tevens leren vraaggericht te werken. Ze zijn nu nog erg aanbodgericht.

Gebruikte literatuur

- Notitie 'Landbouw en zorg in Gelderland' van april 2000 – Provincie Gelderland.
- Evaluatie van de ontwikkeling van landbouw en zorg in Gelderland – niet bekend wie deze evaluatie verricht heeft en wanneer.
- Evaluatierapport 'Provinciaal beleid landbouw en zorg in Noord-Brabant na 2002' van juni 2002 - Wageningen Universiteit (E. Oomen, J. Hassink en G. Kolkman).
- Verslag studiedag oktober 2002.
- Gesprek met dhr. Breman, voormalig coördinator landbouw en zorg, februari 2003.

Betrokken organisaties en personen

- Provincie Gelderland
Mw. Veerman afdeling Landelijk Gebied 026-3599503
s.veerman@prv.gelderland.nl
- GLTO Projecten
Dhr. De Zeeuw (coördinator Landbouw en Zorg)
Postbus 74 6700 AB Wageningen 0317-466222
edzeeuw@glto.nl
- Spectrum
Mw. Oomen
Arnhemsestraatweg 19 6881 NB Velp 026-3846200
www.spectrum-gelderland.nl
- Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei
Mw. Kok
Postbus 599 3770 AN Barneveld 0342-404247
a.kok@svgv.nl
- Veluwestroom
Dhr. Meindertsma
Lathmerweg 3 7384 AD Wilp 0571-268370
j.meindertsma@veluwestroom.nl

10. Zeeland

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

Stichting SBI, tegenwoordig Buitenkans (centrum voor ondernemen op het platteland), heeft in 1999 aangedrongen bij de provincie om beleid op te stellen ten aanzien van landbouw en zorg. De provincie Zeeland heeft in 1999 een voorstel ingediend bij de Provinciale Staten om de ontwikkeling van zorgboerderijen te stimuleren. De Provinciale Staten hebben in december 1999 ingestemd met het voorstel een tijdelijke stimuleringsregeling in te stellen ten behoeve van de ontwikkeling van zorgboerderijen in Zeeland. In 2002 is dit beleid door een onafhankelijke organisatie geëvalueerd.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

Het beleid van de provincie had tot doel in de periode 2000-2001 te komen tot een groter aantal landbouw-zorgcombinaties. Het doel was om 15 zorgboerderijen te realiseren in de jaren 2000 en 2001. Daarnaast had de provincie als nevendoeel een grotere bekendheid en ervaring met landbouw en zorg in de regio. Achterliggende gedachte van dit doel is dat de verdere ontwikkeling van de zorglandbouwsector zonder de steun van de provincie kan plaatsvinden.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

De agrariërs die een zorgboerderij willen starten krijgen een eenmalige subsidie. In 1999 bestond de stimuleringsregeling uit maximaal 11.345 euro per zorgboerderij. Anderzijds wordt er hulp geboden door procesbegeleiding. Deze begeleiding wordt gegeven door Buitenkans. Voor deze ondersteuning was 63.529 euro vrijgemaakt. Daarnaast is er medio 1999 een stuurgroep samengesteld met vertegenwoordigers vanuit zorginstellingen, cliënten- en boerenorganisaties. De stuurgroep heeft als taak draagvlak te creëren en algemene activiteiten te coördineren en tevens te adviseren bij beleid. De bedoeling was om deze stuurgroep na drie actieve jaren over te dragen aan een autonome bedrijfstak landbouw en zorg. Anno 2003 is de bedrijfstak nog niet sterk genoeg hiervoor.

De provincie heeft ook een meerjarig project op het gebied van landbouwzorg voor ouderen gesubsidieerd met een bedrag van 34.488 euro.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

Het provinciale beleid is in april 2002 geëvalueerd door SCOOP, het Zeeuws instituut voor zorg, welzijn en cultuur. Uit deze evaluatie komt naar voren dat de ontwikkeling van zorgboerderijen niet zo snel verlopen is als men had verwacht. De regeling was gericht op realisatie van 15 zorgboerderijen in de jaren 2000 en 2001, maar eind 2001 waren er slechts 8 zorgboerderijen actief. Uit het evaluatierapport komt een tweetal redenen naar voren:

- Ontwikkelingstijd van een zorgboerderij is langer dan verwacht.
- De markt voor zorgboerderijen in Zeeland is niet heel groot.

Van de acht gerealiseerde zorgboerderijen hebben er slechts twee subsidie aangevraagd. Daarnaast zijn er op dit moment (2003) tien oriënterende of inmiddels gestarte zorgboerderijen.

Het draagvlak is gedurende de projectperiode sterk toegenomen bij alle belanghebbenden. Op kleine schaal is zorglandbouw in de regiovisies terecht gekomen. Er zijn inmiddels regioprojecten gestart,

zoals het project 'Rust en Ruimte' en is er een studieclub opgericht voor en van zorgboeren uit de provincie Zeeland en Zuid-Holland. Er zijn tevens excursies georganiseerd voor verschillende partijen.

In het evaluatierapport van SCOOP (2002) wordt aangegeven dat de aandacht binnen de stuurgroep veranderd is; aan het einde van het project zag men in dat vooral het cliëntenbelang erg belangrijk was.

Welke succesfactoren kent het beleid?

Uit het evaluatierapport van SCOOP (2002) komt naar voren dat de betrokkenen de excursies en de betrokkenheid van de stuurgroep als positief gezien hebben. De stuurgroep bestond uit een breed spectrum van verschillende partijen. Vooral de betrokkenheid van de provincie en de bereidheid van zorginstellingen zouden als erg positief beoordeeld worden. Het steeds breder beschikbaar komen van PGB blijkt positief te werken voor de mogelijkheden om financiering te vinden voor de plaatsing van cliënten, aldus het evaluatierapport van SCOOP. Tevens wordt in het rapport aangegeven dat de deskundigheid van Buitenkans als informatie- en verbindingpunt door betrokkenen als succesfactor gezien werd in het project.

Welke knelpunten komt men tegen?

In hetzelfde evaluatierapport van SCOOP (2002) zijn ook punten aangegeven die minder goed verlopen zijn. Zo werd de afwachtende houding van Buitenkans naar boeren toe als minder positief beoordeeld. Aangegeven werd dat Buitenkans boeren niet een bepaald instrument of stappenplan aangereikt heeft. Het rapport van SCOOP geeft dan ook aan dat de ontwikkeling van landbouw en zorg daarom afhankelijk blijft van initiatieven en motivaties van individuele personen binnen instellingen en de landbouwwereld. Daarnaast heeft Zeeland relatief veel akkerbouw bedrijven en deze zijn minder geschikt voor omzetting tot een zorgboerderij. Dit vraagt hoge investeringen omdat er extra activiteiten gecreëerd moeten worden (SCOOP, 2002).

Aangegeven wordt dat de markt voor zorgboerderijen in Zeeland niet heel groot lijkt. Redenen hiervoor kunnen zijn dat zorgvragers en zorginstellingen de zorgboerderij als dagbestedingsmogelijkheid niet goed kennen. Daarnaast zeggen instellingen geen extra middelen te hebben om cliënten te plaatsen op een zorgboerderij. Daarbij komt dat Zeeland dunbevolkt is. Doordat sommige zorgboerderijen afgelegen liggen, zijn de vervoerskosten van deelnemers hoog. SCOOP concludeert dan ook dat, wil de provincie werkelijk landbouw en zorg stimuleren dan is het onvoldoende om uitsluitend subsidies te verstrekken. Actievere ondersteuning door bijvoorbeeld het opstellen van een bedrijfsplan en het geven van een goede prognose zijn dan nodig.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

Hoe de provincie haar toekomstige beleid ten aanzien van landbouw en zorg uitstippelt, is niet duidelijk. SCOOP doet in haar evaluatierapport van 2002 een aantal aanbevelingen die de provincie zou kunnen gebruiken bij het maken van haar toekomstige zorglandbouw beleid. Zo adviseert men om de stimuleringsregeling voort te zetten. De regeling is nog in een ontwikkelingsfase en heeft onvoldoende bekendheid. Daarbij liggen de investeringskosten voor ondernemers hoog. Begin 2003, met de provinciale verkiezingen voor de deur, is het onzeker of het stimuleringsbeleid voortgezet gaat worden. Vanuit de praktijk is de wens er wel.

Een andere aanbeveling die SCOOP geeft betreft de aandacht die zorgboerderijen op provinciaal niveau krijgen. Zorgboerderijen zouden tevens aandacht verdienen binnen de regiovisies. Dit gebeurt slechts op kleine schaal. Aangegeven wordt dat de functie van Buitenkans als regionaal kennis- en

informatiepunt gehandhaafd moet blijven. Tevens moet de stuurgroep als platform blijven functioneren. De omvang van de stuurgroep zou volgens SCOOP echter wel kritisch bekeken moeten worden. De omvang van de stuurgroep blijkt gelijk te zijn gebleven, maar men heeft de aandacht meer gevestigd op cliëntenbelangen. Daarnaast wordt aangegeven dat er door het organiseren van stages en werkbezoeken bij zorginstellingen meer aandacht gegeven kan worden aan zorgboerderijen. Het zou volgens SCOOP verstandig zijn als potentiële zorgboeren een stappenplan aangereikt krijgen dat hulp kan bieden bij het opstarten van een zorgboerderij. Een dergelijk stappenplan is nu nog niet voorhanden.

Gedeputeerde Staten zijn bezig met de voorbereiding om de stuurgroep nog drie jaar voort te laten bestaan omdat de implementatie van landbouw en zorg in het veld nog onvoldoende blijkt. Er is in ieder geval een toezegging gedaan voor het voortbestaan van de stuurgroep tot medio 2003.

Gebruikt materiaal

- Beleidsnotitie 'Beschikbaarstelling bijdrage voor project landbouwzorg voor ouderen' van mei 2001 – Provinciale Staten Zeeland.
- Beleidsnotitie 'Ontwikkeling zorgboerderijen' van november 1999 – Provinciale Staten Zeeland.
- Evaluatierapport 'Zorgboerderijen in Zeeland: evaluatie van een provinciale stimuleringsregeling' – SCOOP Zeeuws Instituut voor zorg, welzijn en cultuur (2002).
- Telefonisch gesprek met dhr. Roumen medewerker Buitenkans, januari 2003.

Betrokken organisaties of personen

- Buitenkans, centrum voor ondernemen op het platteland.
Dhr. Roumen
Keizerstraat 1 4416 AN Goes 0113 – 250312
www.vofbuitenkans.nl
- ZLTO, Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie.
Mw. Van Koulil
Postbus 91 5000 MA Tilburg 013 – 5836583
www.zlto.nl

11. Noord-Brabant

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

Sinds 1997 ondersteunt de provincie de ontwikkeling van zorgboerderijen. In 1998 is de provincie Noord-Brabant begonnen met ondersteuningsbeleid. In 2002 is dit beleid op verzoek van de provincie geëvalueerd door onderzoekers van de Wageningen Universiteit en Researchcentrum.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

Het doel van het ondersteuningsbeleid is het realiseren van 50 zorgboerderijen met verschillende doelgroepen verspreid over heel Noord-Brabant. Daarnaast heeft de provincie ook aandacht voor continuering van de zorgboerderijen, het geven van voldoende informatie en financiële mogelijkheden voor zorgboeren en goede kwaliteit voor verschillende actoren in dit werkveld.

Vernieuwing van de landbouwsector en de zorgsector en het inspelen op de behoefte van zorgvragers aan dagbesteding en/of arbeidsrehabilitatie op een boerderij speelt ook een rol. Het beleid is gestart vanuit de portefeuille Volksgezondheid, Ouderen en Jeugd en wordt ambtelijk uitgevoerd door de afdeling Zorg. Het beleid was eerst voornamelijk gericht op verstandelijk gehandicapten maar is al snel verbreed naar ouderen en (ex-)psychiatrische patiënten. Inmiddels zijn er in Noord-Brabant ook zorgboerderijen die zich richten op (ex)alcohol- en drugsverslaafden, mensen met een burn-out en andere doelgroepen.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

Het ondersteuningsbeleid bestaat uit twee onderdelen; een stimuleringsregeling en het faciliteren van een bestuurlijk platform. Startende zorgboeren kunnen vanuit de stimuleringsregeling een startsubsidie ontvangen voor kosten die verband houden met het leveren van zorg op de boerderij. Men moet dan wel aan bepaalde voorwaarden voldoen. Oriënterende boeren kunnen daarnaast een oriëntatiesubsidie krijgen als zij deskundigheid en begeleiding inhuren. Het bestuurlijk platform is in 1998 opgericht en inmiddels verlengd tot 2003. De rol van het platform bestaat uit het geven van informatie, matching tussen vraag en aanbod, het bevorderen van de samenwerking en inzet van alle betrokken partijen en het bieden van begeleiding aan boeren bij het starten van een zorgboerderij. Het platform bestaat uit 20 personen vanuit verschillende organisaties, waaronder het zorgkantoor West-Brabant, de federatie van ouderverenigingen, zorgboeren, vereniging Brabantse gemeenten, ZLTO, het agrarisch vrouwenwerk, de regionale patiënten- en cliëntenorganisatie, DLV, arbeidsvoorziening RBA en zorgaanbieders uit verschillende sectoren. Het platform komt 3-4 per jaar bij elkaar. De echte actie vindt meestal plaats in werkgroepen die vanuit het platform worden georganiseerd. Door het versturen van informatie en het organiseren van open dagen voor instellingen van diverse doelgroepen heeft het platform getracht voor doelgroepverbreding te zorgen. Tevens heeft het platform een netwerk opgebouwd en geeft het sturing aan het beleid van de provincie. Belangstellenden kregen informatie en er zijn diverse studieclubs van zorgboeren gestart.

De financiële middelen die beschikbaar zijn voor de uitvoering van het beleid zijn autonome provinciale middelen die door de provinciale staten voor de huidige periode beschikbaar zijn gesteld. De budgetbeheerder voor de middelen voor landbouw en zorg is de afdeling Zorg. Voor het ondersteuningsbeleid was 136.364 euro beschikbaar.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

In het voorjaar van 2002 heeft de provincie een beleidsevaluatie laten uitvoeren door Wageningen Universiteit en Researchcentrum. Daaruit komt naar voren dat het platform gediend heeft als katalysator. Landbouw en zorg hebben hierdoor meer aandacht gekregen op bestuurlijk niveau en hebben een duidelijke plek gekregen binnen de regiovisies. In het evaluatierapport wordt aangegeven dat de randvoorwaarden van de subsidieregeling voor zorgboeren een steun in de rug waren bij de ontwikkeling van een bedrijfsplan en het verbeteren van de kwaliteit van de geboden zorg. Zorgboeren zouden de regeling als een duidelijke erkenning en waardering vanuit de provincie hebben ervaren. Wel gaven de meeste boeren aan dat ze zonder de financiële steun ook wel met een zorgboerderij begonnen waren.

In het voorjaar van 2002 waren er in Noord-Brabant 45 zorgboerderijen. Daarnaast waren er 7 in oprichting en 15 boeren waren zich aan het oriënteren op de mogelijkheden van het starten van een zorgboerderij. De verwachting is dan ook dat de doelstelling van 50 zorgboerderijen in 2003 gehaald wordt.

In Noord-Brabant lopen verschillende projecten met diverse doelgroepen op het gebied van zorglandbouw; voorbeelden hiervan zijn het Doel-project verbonden aan het Gerechtshof in Den Bosch waar (ex)gedetineerden geplaatst worden en het project Nova Farm waar doelgroepen vanuit de verlosingszorg naar toe kunnen.

Welke succesfactoren kent het beleid?

Uit het evaluatierapport van juni 2002 komt naar voren dat het platform een duidelijke aanjaagfunctie heeft vervuld. Er is een forse toename in het aantal zorgboerderijen gerealiseerd, de bekendheid met het fenomeen is flink toegenomen en de onderzoekers hebben de indruk dat het platform een duidelijke bijdrage levert aan de ontwikkeling van landbouw en zorg. Aangegeven wordt dat de krachten vanaf het begin gebundeld zijn, en dat er een goed netwerk opgebouwd is en een duidelijke regie van de provincie. Volgens de onderzoekers hebben belangstellenden, en met name nieuwe doelgroepen, veel informatie gekregen via studiedagen en symposia. Vanuit het ZLTO zijn er studieclubs van zorgboeren gestart.

Uit de rapportage komt naar voren dat het platform gediend heeft als katalysator, waardoor landbouw en zorg aandacht heeft gekregen op bestuurlijk en ambtelijk niveau. Zorgboerderijen hebben ook een duidelijker plek in de regiovisie gekregen. Boeren geven aan dat zij de regeling zien als een erkenning en waardering vanuit de provincie. Uit de evaluatie blijkt dat de provinciale startsubsidie de zorgboeren een steuntje in de rug heeft gegeven. Dit is ten goede gekomen aan de kwaliteit van de zorgboerderij.

Welke knelpunten komt men tegen?

Uit het evaluatierapport komt een aantal knelpunten naar voren, zo blijkt dat het platform (nog) niet wordt gezien als het aanspreekpunt of steunpunt binnen de provincie. Aangegeven wordt dat de zorgsector vindt dat het platform teveel gericht is op exploitatie van de boerderij. De match tussen vraag en aanbod is onvoldoende. Zorgvragers en zorginstellingen zouden nog onvoldoende op de hoogte zijn van de mogelijkheden van zorgboerderijen en de geografische spreiding van het aantal zorgboerderijen zou onvoldoende zijn. Uit de evaluatie blijkt tevens naar voren te komen dat nieuwe doelgroepen nog te weinig in beeld komen en dat de arbeidssector en de gemeenten onvoldoende vertegenwoordigd zijn in het platform.

Het stimuleren van landbouw en zorg hangt af van een aantal enthousiaste personen binnen een organisatie of studieclub. Zodra deze personen uit het veld verdwijnen is de aandacht voor landbouw en

zorg weg (Oomen *et al.*, 2002). Vanuit het platform twijfelt men dan ook of bepaalde initiatieven voortgezet zullen worden als de provinciale ondersteuning wegvalt. Zorglandbouw blijkt maar een klein thema binnen ZLTO en is hierdoor kwetsbaar. Veel zorgboeren gaan nu met hun vragen naar het Landelijk Steunpunt.

Alhoewel de doelstelling, vijf jaar na de start van het ondersteuningsbeleid 50 landbouw-zorgcombinaties in Noord-Brabant, gehaald wordt, blijkt uit het onderzoek dat de traagheid waarmee zorginstellingen doorgaans aan 'zorg op maat' invulling geven een belemmerende factor blijft. Anderzijds zijn zorgondersteuners en zorgkantoren wel bereid te stimuleren.

Naar aanleiding van het evaluatie-onderzoek heeft er in november 2002 een hoorzitting plaatsgevonden met verschillende partijen vanuit de zorglandbouwsector. De hoorzitting had als thema de toekomst van landbouw en zorg in Noord-Brabant. Uit de hoorzitting komt naar voren dat zorgboeren en zorginstellingen vaak te weinig op de hoogte zijn van de financiële mogelijkheden. Een bijkomend probleem wordt gevormd door de personeelsswisselingen binnen zorginstellingen waardoor niemand er het fijne van weet. Daarnaast wordt er aangegeven dat veel instellingen terughoudend zijn ten aanzien van zorgboerderijen. Zij zien zorgboerderijen als concurrentie.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

Op den duur zal het Platform verdwijnen. Er zal een andere regionale invulling gegeven worden waar ZLTO-advies een belangrijke rol kan gaan spelen. Hoe dit er precies uit komt te zien is niet bekend. In het evaluatierapport van Oomen *et al.* (2002) is onderzocht welke ideeën en wensen partijen uit de landbouw en zorg hebben ten aanzien van het toekomstige beleid van de provincie. Bijna alle partijen geven aan dat het van belang is dat de provincie haar financiële ondersteuning voorlopig blijft geven zodat de gewenste structuur voor landbouw en zorg in Noord-Brabant ontwikkeld kan worden. Het zelfregulerend vermogen van de sector zou nog onvoldoende zijn. Daarnaast wordt aangegeven dat het provinciale ondersteuningsbeleid aan herziening toe is, men zou zich niet meer moeten richten op een kwantitatieve doelstelling maar er moet meer aandacht komen voor kwaliteit van de zorg en het bieden van oplossingen voor knelpunten die worden gesignaleerd. De toekomst zal uitwijzen of de provincie dit advies overneemt.

De provincie heeft verder toegezegd de middelen voor het secretariaat van het platform te leveren en individuele subsidieaanvragen te honoreren.

Naar aanleiding van de hoorzitting wordt duidelijk dat het werkveld vindt dat de subsidies voortgezet moeten worden. Deze subsidies zijn door alle betrokken zorgboeren zeer gewaardeerd en zijn meer dan een steuntje in de rug. Daarnaast wordt gepleit voor een grotere samenhang in de toekomst tussen alle bij landbouw en zorg betrokken partijen. Het realiseren van een provinciaal aanspreekpunt wordt wenselijk gevonden. Hier zou men ook terecht moeten kunnen voor informatie en onderhandelingen met instellingen. Dit aanspreekpunt zou ook voor een betere promotie moeten zorgen van het fenomeen zorgboerderij.

Gebruikt materiaal

- Evaluatierapport 'Provinciaal beleid landbouw en zorg in Noord-Brabant na 2002' van juni 2002 - Wageningen Universiteit en Researchcentrum (E. Oomen, J. Hassink en G. Kolkman).
- Stand van zaken document van 2000 - PON Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord-Brabant.

Betrokken organisaties of personen

- ZLTO, Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie
Mw. Van Koulil (West-Brabant), Mw. Sikkema (Oost-Brabant)
Postbus 20 4870 AA Etten Leur 076 – 5083942
www.zlto.nl
- Provinciaal Platform Landbouw en Zorg Noord-Brabant
Mw. De Kort 073 – 6812289
Dhr. Penninx 0486 - 421311

12. Limburg

Voert de provincie beleid ten aanzien van landbouw en zorg?

In de provincie Limburg is er een pilotproject gestart in januari 2000. Het project liep tot en met december 2002. Coördinatie en beheer van het project zijn in handen van Area Advies, voorheen LLTB Advies; zij is de eindverantwoordelijke voor het project. In het evaluatierapport van het project Landbouw en Zorg wordt aangegeven dat het project mede tot stand gekomen is doordat de eerste zorgboerderijen in Limburg steeds meer vragen kregen van Limburgse en landelijke belangstellenden, die graag meer informatie wilden hebben over de mogelijkheden en onmogelijkheden van een zorgboerderij. Vanuit de provincie zijn de afdeling Zorg en de afdeling Landelijk Leefomgeving bij de opzet van het project betrokken geweest.

Welk doel streeft de provincie na met het beleid?

In het evaluatierapport van het project Landbouw en Zorg van januari 2003 wordt aangegeven dat de driejarige pilot die in 2000 van start gegaan is, als doelstelling heeft om tien nieuwe zorgboerderijen te ontwikkelen. De nieuwe zorgboerderijen zouden gelijkmatig verdeeld moeten worden over de doelgroep (verstandelijk) gehandicapten en GGZ-cliënten, waaronder ook verslaafden vallen. Het project zou ondersteuning moeten bieden aan boeren, zorgvragers en zorginstellingen.

Hoe probeert de provincie deze doelstelling te verwezenlijken?

In het evaluatierapport wordt aangegeven dat er een ondersteuningsstructuur ontwikkeld is, waarbij LLTB, tegenwoordig Area Advies, zorgt voor de begeleiding van individuele agrarische bedrijven die een zorgboerderij willen starten of gestart zijn. Daarnaast onderhoudt de Stichting Symbiose de contacten met, en de ondersteuning en begeleiding van, zorgaanbieders en zorgvragers/cliënten. Na het eerste contact werkt Area Advies met een stappenplan om het proces tot zorgboerderij verder te begeleiden, aldus het evaluatierapport. Onderdeel van het stappenplan is dat de zorgboer een bedrijfsplan opstelt en een plan van aanpak maakt. Aangegeven wordt dat er, wanneer de zorgboer en zorgaanbieder het eens zijn met de aanpak, een contract wordt opgesteld, waarin een aantal noodzakelijke en randvoorwaarden geregeld is.

Area Advies is de eindverantwoordelijke voor het project. De feitelijke aansturing van het project vindt plaats door een Stuurgroep, waarin betrokken partijen zoals zorgvragers, zorgaanbieders, de agrarische sector en de provinciale overheid vertegenwoordigd zijn.

In de provincie Limburg is tevens een steunpunt Landbouw en Zorg opgericht.

Wat heeft het beleid opgeleverd?

In het evaluatierapport staat aangegeven dat er in het najaar van 2000 een oriëntatiecursus opgezet is voor ondernemers die zich willen oriënteren op het starten van een zorgboerderij. Daarnaast zouden er ook zo'n 60 telefonische inlichtingen aan belangstellende agrariërs gegeven zijn en is er een tiental presentaties gehouden over zorgboerderijen tijdens bijeenkomsten van de agrarische sector. Om ook schriftelijke informatie te kunnen bieden is er, volgens het evaluatierapport, een folder ontwikkeld met informatie over het project, persberichten over zorgboerderijen en verwijzingen naar relevante internet-sites. Verder zouden er oriënterende gesprekken hebben plaatsgevonden met zorginstellingen over de mogelijkheden om een zorgboerderij te starten. Daarnaast wordt in het evaluatierapport aangegeven dat

er na een oriënterend gesprek procesbegeleiding wordt gegeven aan die agrariërs die een zorgboerderij willen starten. Tevens is bekeken of bepaalde aanpassingen voor subsidie in aanmerking komen. Naast deze meer individuele begeleiding wordt in het rapport aangegeven dat er in het kader van het project studieclubs opgericht zijn waarin boeren met elkaar dieper op de zaken in kunnen gaan. In het najaar van 2002 heeft Symbiose een tweetal 'doe-dagen' ontwikkeld voor de GGZ-sector. Daarbij konden cliënten en medewerkers van de GGZ een dag meedraaien op een zorgboerderij (PBOO, 2003).

Voor bepaalde aanpassingen hebben zorgboerderijen subsidie ontvangen van de provincie. In totaal heeft de provincie Limburg ten tijde van het pilotproject (2000-2002) 219.428 euro uitgegeven aan subsidies; dit komt neer op 15.673 euro per zorgboerderij. Momenteel is de regeling zo, dat een potentiële zorgboer de eerste tien uur advies gratis ontvangt. Daarna wordt 30% van het normale uurtarief van Area Advies berekend voor advisering (PBOO, 2003).

De centrale doelstelling, het realiseren van tien zorgboerderijen is gehaald. December 2002 waren er 12 zorgboerderijen, één zorgboerderij, maar waar nauwelijks nog sprake is van een agrarisch bedrijf, twee zorgboerderijen in de startblokken en een groter aantal zorgboerderijen in verschillende stadia van oprichting. Ten aanzien van de (verstandelijk) gehandicapten is de doelstelling met zeven zorgboerderijen (en twee in de startblokken) ruimschoots gehaald. Ten aanzien van GGZ-cliënten is de doelstelling niet gehaald. Er zijn drie zorgboerderijen gerealiseerd.

Welke succesfactoren kent het beleid?

In het evaluatierapport van januari 2003 is een hoofdstuk besteed aan de ervaringen met het project Landbouw en Zorg. Uit dit hoofdstuk komt naar voren dat zorgboeren zeer te spreken zijn over de ondersteuning door het project. De geïnterviewde zorgboeren zijn van oordeel dat ze efficiënt antwoord krijgen op hun vragen. Bovendien staat het project de boeren terzijde in de onderhandelingen met de zorginstellingen en zorgt zij voor 'voorbeeldcontracten'. Door te laten zien wat elders afgesproken is en wat reëel is, kunnen ze beter een reële prijs voor de dagvergoeding bepalen. Tevens wordt aangegeven in het evaluatierapport dat de ontwikkeling van nieuwe zorgboerderijen sneller tot stand komt dan wanneer er geen ondersteuning aanwezig zou zijn.

Welke knelpunten komt men tegen?

Uit de evaluatie van het project zijn niet alleen succesfactoren naar voren gekomen maar ook een aantal knelpunten. Zo geeft een aantal geïnterviewden aan dat er te weinig voorlichting en publiciteit wordt gegeven naar zorginstellingen en cliëntenorganisaties toe. Opgemerkt wordt dat zorginstellingen niet of nauwelijks bekend zijn met de mogelijkheden van het project. Zorginstellingen blijken daarnaast soms moeilijk toegankelijk voor zorgboeren en het is lastig om bij de juiste persoon terecht te komen. Ook hebben sommige zorgboeren het idee dat zorgaanbieders nog niet altijd serieus de mogelijkheden van een zorgboerderij overwegen voor hun cliënten (PBOO, 2003).

Er zou sprake zijn van een onduidelijke situatie op het terrein van de verzekering voor ziektekosten en ongevallen. Het zou niet altijd duidelijk zijn wie verantwoordelijk is als er iets gebeurt. Een ander aandachtspunt dat uit het rapport naar voren komt blijkt het terrein van de arbo-wetgeving. Alle bedrijven in Nederland moeten in het kader van de zorg voor goede arbeidsomstandigheden op hun bedrijf de risico's inventariseren voor veiligheid, gezondheid en welzijn. Daartoe hebben de Arbo-diensten risico-inventarisatielijsten ontwikkeld. Tot nu toe bestaan er geen specifieke lijsten voor zorgboerderijen.

Op het gebied van daggeldvergoeding komt uit de evaluatie naar voren dat voor individuele zorgvragers met een PGB, de marges in de PGB te smal zijn, waardoor cliënten in feite te weinig middelen hebben om het gewenste aanbod in te kopen. Daarnaast blijkt dat er verschillende mogelijkheden zijn voor

vergoeding aan zorgboeren. Door deze verschillen worden er verschillende contracten afgesloten tussen instellingen en zorgboeren. Hierdoor ontstaan er onevenwichtige situaties en mogelijke schreefgroei tussen de zorgboerderijen onderling (PBOO, 2003). Eén van de punten waar regelmatig problemen mee worden ondervonden is het vervoer van cliënten zo komt naar voren uit het evaluatierapport. Een boer woont meestal in het landelijk gebied en is daarom vaak per openbaar vervoer moeilijk bereikbaar.

Hoe wil de provincie verder op het gebied van landbouw en zorg?

Uit het evaluatierapport (2003) komen een aantal aanbevelingen voor de toekomst van landbouw en zorg in Limburg naar voren. Als algemene beeld komt naar voren dat het project gecontinueerd dient te worden, omdat het opstarten van nieuwe zorgboerderijen zonder ondersteuning veel vertraging en stagnatie zal opleveren en omdat er nog ondersteuning en begeleiding nodig is bij het organiseren van informatie-uitwisseling en bij kwaliteitsverbetering. Tevens zou er een fonds moeten blijven bestaan waaruit subsidies of (renteloze) leningen bekostigd kunnen worden. Uit interviews komt naar voren dat er behoefte is aan zorgboerderijen voor nieuwe doelgroepen zoals ouderen en kinderen. Daarbij wordt ook gevraagd om een uitbreiding van functies, bijvoorbeeld in de richting van wonen of (arbeids-)rehabilitatie.

Uit het evaluatierapport komt naar voren dat de zorginstelling en vervolgens de individuele hulpboer erg afhankelijk is van het aanbod dat hem geboden wordt. De aandacht in het project voor zorgaanbieders en voor zorgvragers zou moeten worden uitgebreid. Tevens zou het wenselijk zijn dat er meer publiciteit aan het project en zorgboerderijen besteed zou worden richting de welzijnssector. Een andere aanbeveling betreft het beoordelen van contracten tussen zorgboer en zorgaanbieder. Het beoordelen van de contracten zou op gezette tijden plaats moeten vinden, omdat de aard en de intensiteit van de begeleidingsbehoefte van de hulpboeren zich kan wijzigen. Daarnaast wordt in het rapport aangegeven dat Symbiose op regelmatige momenten bij cliëntvertegenwoordigers en zorgaanbieders zou kunnen inventariseren of er behoefte is aan een zorgboerderij en aan welke functies. Tevens zou Symbiose bij cliënten van bestaande initiatieven kunnen nagaan hoe tevreden men is over de huidige gang van zaken en welke wensen en verbeteringsmogelijkheden er zijn. Symbiose zou volgens de evaluatie duidelijkheid moeten verschaffen over de verzekeringskwestie en de PGB en daggeldvergoeding.

De provincie Limburg heeft inmiddels Area Projecten de opdracht gegeven voor een tweejarig vervolgproject. In deze twee jaar gaat Area Projecten verdere ondersteuning bieden bij de ontwikkeling van wonen en dagbesteding op zorgboerderijen voor zorgbehoevende ouderen, mensen met een psychiatrische en/of verslavingsproblematiek en mensen met een handicap. De provincie heeft 60.000 euro gereserveerd voor het project. Daarnaast is er financiering vanuit Europese gelden (20.000 euro), vanuit LLTB (20.000 euro) en dragen de ondernemers ook 20.000 euro bij aan het project.

Gebruikt materiaal

- Informatiebrochure 'De zorgboerderij, een erkenning voor iedereen' – Provincie Limburg en LLTB.
- Beleidsprogramma 2002 cluster zorg – Provincie Limburg.
- Overzicht beleid provincies van het Landelijk Steunpunt.
- Tussenrapportage evaluatie project landbouw en zorg door W. Rongen van het PBOO (Provinciale Bestuurscommissie Onderzoek en Ontwikkeling) – Maastricht 2002.
- Zorgboerderijen in Limburg. Evaluatie van het project landbouw en zorg. W. Rongen PBOO (Provinciale bestuurscommissie onderzoek en ontwikkeling) – Maastricht 2003.

Betrokken organisaties en personen

- Provincie Limburg
Mw. Dieteren, afdeling Zorg 043-3897423
CPWM.Dieteren@PRVLIMBURG.NL
- Area Advies
Mw. Van Herten
Postbus 1257 6040 KG Roermond 0475-355719
Cvherten@area-advies.nl
- Symbiose
Mw. Soudant
Mercator 1 6135 KW Sittard 046-4208037
NSO@symbiose.nl

12. Beschouwing

In dit laatste beschouwende hoofdstuk bespreken we, op basis van de situatie in de afzonderlijke provincies, een aantal meer algemene bevindingen. We doen dat aan de hand van knelpunten die in de provincies gesignaleerd worden (12.1), verschillende bestuurlijke modellen die uit het materiaal naar boven komen (12.2), een aantal fasen binnen het provinciale beleid (12.3) en tot slot een vooruitblik naar de toekomstige beleidsrichting voor landbouw en zorg (12.4).

12.1 Knelpunten

Uit de inventarisatie komen een aantal knelpunten naar voren waar diverse provincies tegenaan lopen bij de uitvoering van hun beleid. De knelpunten hebben voor het overgrote deel betrekking op het contact tussen zorgboer en zorginstelling. De provincie-medewerkers signaleren zowel knelpunten aan de kant van de zorgboeren als bij de zorginstellingen. In het volgende overzicht staan de knelpunten puntsgewijs vermeld.

Beeld van provincie-medewerkers over zorgboeren	Beeld van provincie-medewerkers over zorginstellingen
Zorgboeren komen lastig in contact met zorginstellingen.	Zorginstellingen hebben vaak geen extra middelen om cliënten te plaatsen op een zorgboerderij (of zeggen die niet te hebben).
Zorgboeren hebben geen netwerk in de zorgsector.	Zorginstellingen laten hun cliënten soms moeilijk los.
Zorgboeren overzien de zorgwereld niet volledig.	Zorginstellingen hebben soms weinig belangstelling voor zorgboerderijen.
Agrariërs beschikken in het algemeen niet over zakelijke eigenschappen om goed te onderhandelen met zorginstellingen.	Zorginstellingen hebben soms weinig vertrouwen in de kwaliteit van de zorg op zorgboerderijen.
Zorgboeren hebben veelal een te afwachtende houding en ontvangen daardoor een minder goede onkostenvergoeding.	Zorginstellingen zien zorgboerderijen als concurrent.
Zorgboeren moeten aan landbouw en zorg meer publiciteit geven.	Zorginstellingen blijken niet altijd op de hoogte te zijn van dagopvang-mogelijkheden op een zorgboerderij.

Uit het overzicht wordt duidelijk dat er op het terrein van contacten tussen zorgboeren en zorginstellingen veel verbeterd kan worden. Tevens blijkt dat er sprake is van verschillende machtsverhoudingen. Het is vaak de individuele zorgboer die tegenover grote zorginstellingen en –netwerken staat. Welke wegen de zorgboer het beste kan bewandelen om in contact te komen met de juiste personen binnen zo'n zorginstelling is een vraag die lastig te beantwoorden blijkt. Verschillende provincie-medewerkers geven aan dat zorgboeren die wel contacten in de zorgwereld hebben zich beter staande weten te houden dan zorgboeren die daar minder in geslaagd zijn.

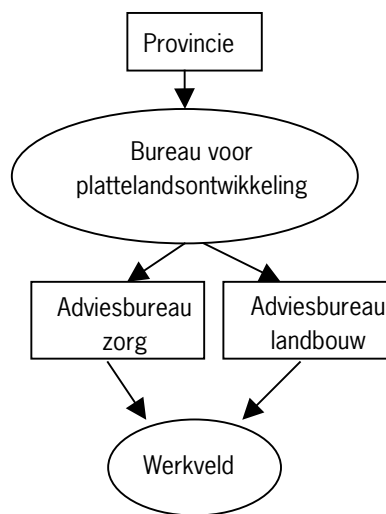
12.2 Bestuursmodellen

Uit de inventarisatie blijkt dat de ontwikkelingen binnen de zorglandbouwsector per provincie sterk kunnen verschillen. Ook blijkt dat de uitvoering van het beleid per provincie verschillend verloopt. Wanneer we de varianten van de verschillende provincies met elkaar vergelijken, komen we tot een aantal bestuursmodellen die schematisch aangeven hoe het beleid wordt uitgevoerd. We komen tot een

zestal modellen waarvan de eerste drie eigenlijk sterk op elkaar lijken. We bespreken de modellen en geven steeds aan welke provincie(s) volgens welk model hun beleid uitvoeren.

Model 1

In dit model besteedt de provincie het beleid uit aan een bureau voor plattelandsontwikkeling dat voor de uitvoering van het beleid zorgt. Het bureau voor plattelandsontwikkeling huurt op haar beurt weer particuliere adviesbureaus in om bepaalde onderdelen van het beleid uit te voeren, contact te onderhouden met het werkveld en matching tot stand te brengen. Gedacht kan worden aan het matchen van vraag en aanbod of een bezoek brengen aan boeren en zorginstellingen. Het bureau voor plattelandsontwikkeling behoudt de coördinatie over de uitvoering van het beleid, verzorgt informatie voor actoren binnen de zorglandbouwsector, is formeel aanspreekpunt voor zorgboeren en zorgvragers en speelt informatie door naar de provincie.

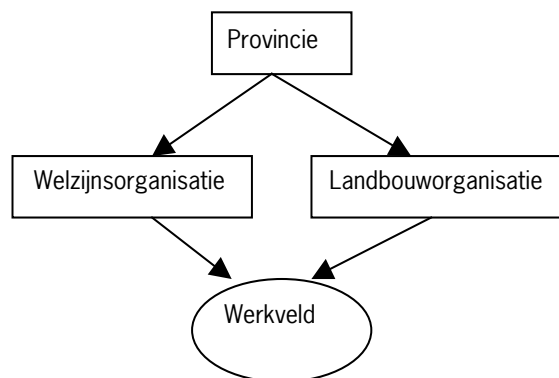

Als voorbeeld van dit model geldt:

- De provincie Overijssel heeft Stimuland als bureau voor plattelandsontwikkeling de opdracht gegeven om het beleid uit te voeren. Stimuland huurt particuliere adviesbureaus als Bureau Besten en Abero Advies in om bepaalde onderdelen van het beleid uit te voeren.

Model 2

In model 2 schakelt een provincie zowel een welzijns- als een landbouworganisatie in voor de uitvoering van het beleid. Vanuit beide organisaties is er vaak één persoon aangewezen die landbouw en zorg tot zijn of haar takenpakket heeft. Samen voeren deze medewerkers het beleid uit en combineren zij hun expertise op het gebied van zorg en landbouw.

Voorbeelden van dit model zijn:

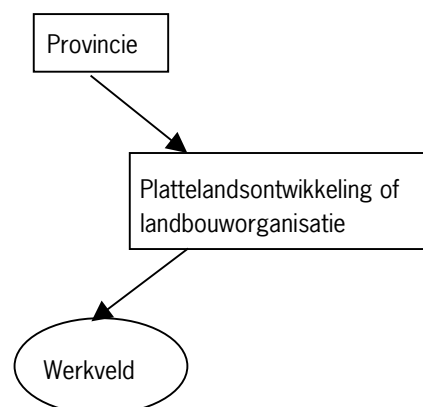
- Noord-Holland heeft de uitvoering van haar beleid neergelegd bij PRIMO, een welzijnsorganisatie en bij WLTO Advies, een landbouworganisatie. Samen vormen deze twee organisaties het provinciale steunpunt Landbouw en Zorg.
- Groningen heeft CMO, Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling, en NLTO ingehuurd voor de uitvoering van het beleid. Beide organisaties hebben, naast andere organisaties, plaats in het provinciale steunpunt.
- Gelderland heeft op dit moment een coördinator landbouw en zorg; deze is ondergebracht bij GLTO. In de loop van 2003 zal er echter ook een medewerker van het Spectrum, een provinciale welzijnsorganisatie, aangesteld worden die samen met de medewerker van GLTO gaat zorgen voor de uitvoering van het beleid in het werkveld.
- Limburg heeft de uitvoering van het beleid neergelegd bij een partij vanuit welzijn en zorg, Symbiose, en bij een landbouworganisatie, Area Projecten (het vroegere LLTB). Deze partijen werken nauw samen bij de uitvoering van het provinciaal beleid.

Model 3

Binnen dit model vindt de uitvoering van het provinciaal beleid plaats door één organisatie die gespecialiseerd is op het gebied van platteland en landbouw. Deze organisatie houdt zowel contact met de provincie als met zorgboeren en zorginstellingen.

Voorbeelden van dit model zijn:

- Zeeland heeft de uitvoering van het beleid neergelegd bij Buitenkans. Buitenkans is een bureau gericht op ondernemers op het platteland. Buitenkans geeft procesbegeleiding aan startende zorgboeren en heeft een loketfunctie voor zorgboeren en zorgvragers.
- Zuid-Holland heeft de uitvoering van het beleid neergelegd bij Buitenkans, Den Haneker en WLTO. Deze drie landbouw/plattelandorganisaties zorgen op regionaal niveau voor de uitvoering van het beleid.

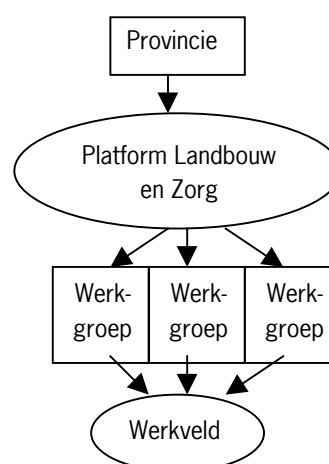

Model 4

In dit model heeft de provincie een Platform Landbouw en Zorg opgericht waarin verschillende partijen vertegenwoordigd zijn. Dit Platform zorgt niet voor de uitvoering van het beleid, maar denkt mee over het beleid. Vanuit het Platform zijn werkgroepen opgericht die moeten zorgen voor de uitvoering van het beleid. In deze werkgroepen zijn verschillende partijen vertegenwoordigd vanuit het werkveld.

Voorbeeld van dit model:

- Noord-Brabant faciliteert een Bestuurlijk Platform. De rol van dit Platform is het geven van informatie, matching tussen vraag en aanbod, het bevorderen van de samenwerking tussen betrokken partijen en het bieden van begeleiding aan zorgboeren. Het Platform bestaat uit verschillende partijen. De echte uitvoering vindt plaats in werkgroepen die vanuit het Platform worden georganiseerd.

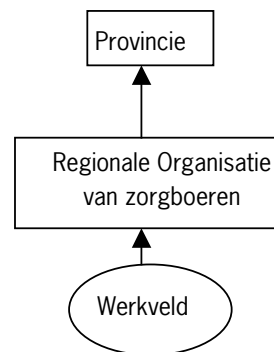

Model 5

Dit bottom-up model geeft aan dat het werkveld zich heeft georganiseerd in een stichting of vereniging van zorgboeren die hun krachten bundelen om zo bepaalde zaken voor elkaar te krijgen bij de provincie.

Voorbeeld van dit model:

- In Drenthe hebben de zorgboeren zich zelfstandig georganiseerd in de Stichting Zorgboerderijen Drenthe. Zij krijgen van de provincie een bepaald bedrag per jaar om te werken aan de verbetering van de kwaliteit van zorgboerderijen en informatie te verstrekken aan (oriënterende) zorgboeren.

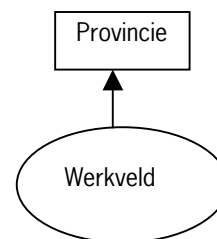

Model 6

In dit model heeft de provincie een passief beleid ten aanzien van landbouw en zorg. Dit houdt in dat wanneer een zorgboer subsidie of ondersteuning wil bij het opzetten of verbeteren van zijn zorgboerderij, hij zelf bij de provincie moet aankloppen. De provincie gaat dan kijken of deze zorgboerderij in aanmerking komt voor provinciale ondersteuning.

Voorbeeld van dit model:

- Friesland heeft een subsidiepot voor individuele aanvragen. Zorgboeren kunnen individueel subsidie aanvragen bij de provincie. De aanvragen worden door de provincie beoordeeld.

Opvallend is dat alle bestuursmodellen op één uitzondering na een top-down structuur hebben: de provincies maken beleid en vertalen dat via verschillende wegen naar het werkveld. De uitzondering betreft de provincie Drenthe waarin het werkveld zelf de touwtjes in handen heeft genomen. Een aantal zorgboeren hebben daar de Stichting Zorgboerderijen opgericht. Deze Stichting krijgt van de provincie geld om de sector te ondersteunen.

12.3 Fasering beleid

Uit de inventarisatie komt naar voren dat sommige provincies eerder begonnen zijn met het opstellen van beleid ten aanzien van landbouw en zorg dan andere provincies. Daarnaast blijkt dat de inhoud van het beleid en de uitvoering tussen provincies verschillen. Provincies pakken het beleid en de uitvoering daarvan ieder op hun eigen manier aan. Bovenstaande leidt er toe dat in sommige provincies de sector landbouw en zorg verder ontwikkeld is dan in andere provincies. Naar aanleiding van de inventarisatie kan het zorglandbouwbeleid van provincies ingedeeld worden in drie fasen.

Fase 1

In deze fase richten provincies zich voornamelijk op de kwantiteit. Dit houdt in dat provincies het doel hebben om zoveel mogelijk zorgboerderijen te ontwikkelen. De provincie probeert deze doelstelling te verwezenlijken door het geven van investerings- en verbouwingsubsidies aan individuele zorgboeren. Verder ondersteunt de provincie een provinciaal steunpunt, platform of netwerk van landbouw en zorg.

Fase 2

In deze fase richten provincies zich meer op de kwaliteit van zorgboerderijen. Om deze doelstelling te verwezenlijken moet de zorglandbouw-sector zich professionaliseren en worden zorgboerderijen aangespoord om volgens het kwaliteitssysteem zorgboerderijen te gaan werken. De provincie zorgt bijvoorbeeld dat bestaande zorgboerderijen begeleid worden bij het werken met het kwaliteitssysteem zorgboerderijen en stimuleert zorgboeren om studiegroepen op te richten.

Fase 3

In deze fase proberen provincies de sector landbouw en zorg (financieel) te verzelfstandigen. De provincies zijn zoekende hoe zij dit doel kunnen verwezenlijken. Provincies geven aan dat de sector niet structureel ondersteund kan blijven worden, maar dat het op dit moment (2003) nog te vroeg is om te stoppen met de ondersteuning.

Koplopers, peloton of volgers?

Sommige provincies zijn eerder begonnen met beleid ten aanzien van landbouw en zorg dan andere provincies. De aanpak van het beleid kan verschillen en de provincies kunnen in een andere beleidsfase zitten. Op basis hiervan kunnen we de provincies indelen in de categorieën koplopers, peloton en volgers.

Koplopers

Uit de inventarisatie blijkt dat sommige provincies eerder gestart zijn met het maken van beleid ten aanzien van landbouw en zorg dan andere provincies. Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel zijn in de jaren 1998 en 1999 begonnen met het ondersteunen van zorgboerderijen. Deze provincies hadden wel ieder hun eigen manier van ondersteuning. In Gelderland was dit door het opstarten van een provinciaal Platform, in Noord-Brabant ontwikkelde men een ondersteuningsbeleid en een provinciaal Platform en in de provincie Overijssel werd een project Landbouw en Zorg in het leven geroepen. Gelderland en Noord-Brabant zijn tevens de provincies met de meeste zorgboerderijen. Deze provincies kunnen dan ook gezien worden als de koplopers op het gebied van zorglandbouw.

Welke kenmerken of factoren binnen Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel hebben voor deze positie gezorgd? Ten eerste kan een reden zijn dat in deze provincies van oudsher veel instellingen voor verstandelijk gehandicapten en psychiatrische patiënten aanwezig zijn. Dergelijke instellingen zochten vaak bosrijke omgevingen op het platteland op. Ten tweede zijn Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel echte plattelandsprovincies waar over het algemeen veel kleinschalige gemengde landbouw bedrijven zijn. Deze landbouwbedrijven zijn geschikter om over te stappen op landbouw en zorg dan grootschalige landbouwbedrijven. Daarnaast staat de landbouw in de provincies Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel al geruime tijd ter discussie. Deze discussie kan geleid hebben tot het zoeken naar verbreding van de landbouw, waaronder landbouw en zorg.

Peloton

De provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Limburg en Utrecht zijn rond 2001 begonnen met het ondersteunen van landbouw en zorg. Deze provincies hebben dit ieder op hun eigen manier gedaan. De provincie Noord-Holland is in 2001 begonnen met een project dat het totstandkomen van zorgboerderijen moest stimuleren. In Zuid-Holland is in 2001 een eerste beleidsnotitie verschenen en heeft een jaar later een symposium plaatsgevonden dat geleid heeft tot een beleidsprogramma. De provincie Limburg is in 2000 van start gegaan met een pilot Landbouw en Zorg en de provincie Utrecht heeft

een driejarig project lopen sinds 2001. Deze vier provincies hebben inmiddels verschillende projecten lopen of beleid opgesteld ten aanzien van landbouw en zorg. De provincies behoren tot het peloton op het gebied van landbouw en zorg.

De provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Limburg en Utrecht zijn in tegenstelling tot Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel over het algemeen meer verstedelijkte provincies. De sector landbouw speelt in deze provincies een minder grote rol. Hierdoor zou de link tussen landbouw en zorg minder snel gelegd kunnen worden. Een andere verklaring voor de iets latere start van deze provincies is dat deze provincies misschien pas geïnteresseerd raakten in landbouw en zorg toen er nieuwe doelgroepen voor zorgboerderijen in beeld kwamen. In de eerste jaren van de sector landbouw en zorg bestond de doelgroep voornamelijk uit verstandelijk gehandicapten. Ondertussen is de doelgroep zich aan het uitbreiden naar bijvoorbeeld mensen met een verslavingsproblematiek, burn-out cliënten en overlastgroepen. Deze 'stedelijke doelgroepen' zouden baat kunnen hebben bij het verblijf op een zorgboerderij. Door het plaatsen van deze doelgroepen zou de zorgboerderij oplossingen kunnen bieden voor bepaalde problemen in de stad.

Volgers

De provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Zeeland en Flevoland zijn op verschillende tijdstippen begonnen met ontwikkelen van een visie of beleid ten aanzien van landbouw en zorg. De provincie Zeeland is in 1999 al begonnen met een tijdelijke stimuleringsregeling ten behoeve van de ontwikkeling van zorgboerderijen; Friesland kent sinds 2000 een beleidsprogramma en ook Groningen heeft vanaf 2000 beleid ontwikkeld. In Drenthe is in 2000 een notitie opgesteld om landbouw en zorg te stimuleren. De provincie Flevoland heeft geen formeel beleid op papier staan; binnen de afdelingen Zorg en Landbouw staat men wel open voor vragen en ontwikkelingen op het gebied van landbouw en zorg.

De overeenkomst tussen de bovenstaande provincies is vooral het feit dat het beleid minder actief is dan bij de andere provincies. Er moet echter opgemerkt worden dat de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Zeeland rond hetzelfde tijdstip of soms nog eerder begonnen zijn met het ontwikkelen van beleid dan de provincies die behoren tot het peloton. De reden dat deze provincies toch tot de volgers gerekend moeten worden, ligt in het feit dat de sector landbouw en zorg er minder ontwikkeld is. Het aantal zorgboerderijen is er lager dan in andere provincies. Een factor die hier een rol in speelt is het soort landbouwbedrijven dat in de provincies Groningen, Friesland, Zeeland en Flevoland voorkomt. Over het algemeen zijn de landbouwbedrijven in deze provincies groot, ze richten zich ook vaak op schaalvergroting en lenen zich daardoor minder goed voor het combineren van landbouw met zorg. Daarnaast ligt de bevolkingsdichtheid in deze provincies lager dan in de andere provincies. Minder mensen houdt over het algemeen in dat de vraag naar zorg ook minder zal zijn. De provincies geven zelf aan dat hun beleid vraaggericht zorgboerderijen aanstuurt en wanneer deze vraag niet aanwezig is, de provincie geen subsidies verstrekt aan startende zorgboeren.

De indeling in koplopers, peloton en volgers is dus niet alleen gebaseerd op het moment dat bepaalde provincies gestart zijn met hun beleid ten aanzien van zorglandbouw, maar ook op het aantal zorgboerderijen en de ontwikkelingen die binnen de provincies aanwezig zijn.

12.4 Toekomst

Tot slot een blik naar de toekomst. We hebben gezien dat de sector landbouw en zorg een sector in ontwikkeling is. En dat iedere provincie eigen ambities heeft. Ook zagen we dat er een aantal fases in het provinciale beleid is te onderscheiden. De provincies die op dit moment landbouw en zorg ondersteunen door het geven van individuele subsidies aan boeren zullen waarschijnlijk over enige tijd

aankomen in de fase waarin zij kwaliteit belangrijk gaan vinden. Voor zorgboeren kan dit een belangrijk gegeven zijn zodat zij in kunnen springen op het beleid van de provincie.

Als gekeken wordt naar de ontwikkeling van het beleid valt op dat het beleid zich in de meeste provincies wel ontwikkelt maar dat de bestuursmodellen van deze provincies hetzelfde blijven. Alleen de provincie Gelderland heeft haar bestuursmodel gewijzigd van een Platform naar een coördinator voor landbouw en zorg.

Waarschijnlijk komt iedere provincie op een gegeven moment op een punt dat men zich afvraagt of en hoe de sector landbouw en zorg zelfstandig verder kan. Om die zelfstandigheid van de sector te stimuleren, lijkt het verstandig om vooral de zorgboeren zelf dusdanig te ondersteunen dat zij hun krachten bundelen en op eigen kracht verder kunnen. Er zijn verschillende opties denkbaar om daar handen en voeten aan te geven. Eén van de manieren kan zijn om studiegroepen van zorgboeren een impuls te geven. Op die manier wordt van onderop en van binnenuit gewerkt aan de versteviging en verankering van zorgboerderijen. Een andere optie is om organisaties van plattelandsvernieuwing en van boeren die zoeken naar verbreding van hun bedrijf (zoals den Hâneker of de Duinboeren) te ondersteunen. Zulke organisaties werken al als ondersteuner en belangenbehartiger voor boeren en zij zouden gestimuleerd kunnen worden om specifiek projecten voor zorgboeren op te zetten. Een derde optie is om te stimuleren dat zorgboeren zich onderling meer en beter organiseren, en dan met name regionaal. De situatie in Drenthe kan hier als voorbeeld dienen. Als zorgboeren zich onderling verenigen kunnen zij als één groep naar zorginstellingen optreden. Het onderhandelen met zorginstellingen, het maken van afspraken over onkostenvergoedingen, en het verzorgen van de publiciteit rondom landbouw en zorg kan dan ook steviger aangepakt worden.

Bijlage I.
Overzicht beleid provincies

Provincie	Doel beleid	Vanuit welke hoek?	Welke structuur?	Hoe wordt het uitgevoerd?	Duur beleid	Financiering	Bijzonderheden
Friesland	In 2000 is als doel gesteld om 3-5 zorgboerderijen te ontwikkelen. Daarnaast wil men de landbouw stimuleren en het landelijk gebied vernieuwen.	Afdelingen Landbouw, Zorg en Plattelandsbeleid.	Er is een subsidiepot voor individuele aanvragen ingesteld.	Individuele zorgboeren kunnen subsidie aanvragen bij de provincie. Deze aanvragen worden beoordeeld door de provincie.	Het aantal van 5 zorgboerderijen is nog niet gehaald. Wanneer deze zorgboerderijen draaien zal het beleid geëvalueerd worden.	Uit budgetten van de afdelingen Zorg, Landbouw en Plattelandsbeleid.	
Groningen	Geen actief stimulerend beleid. Men wil vraag en aanbod in evenwicht houden. De provincie wil daarnaast de kwaliteit van bestaande zorgboerderijen verbeteren.	De afdelingen Welzijn en Landbouw werken samen.	Er is een Provinciaal Steunpunt waar NITO en CMO plaats hebben, zij zijn het aanspreekpunt. Daarnaast is er een Bestuurlijk Platform. Een procesgroep bekijkt vraag en aanbod.	Het Bestuurlijk Platform onderhoudt contacten met verschillende partijen. Het Steunpunt probeert zorgvragers te plaatsen op bestaande zorgboerderijen. Mocht dit niet lukken dan proberen zij nieuwe zorgplaatsen te creëren.	Steunpunt wordt gefinancierd tot en met 2003. Na Provinciale Staten verkiezingen wordt verder gekeken.	Geen vast bedrag beschikbaar voor uitvoering. NITO en CMO worden gefinancierd vanuit de afdelingen Landbouw en Welzijn. Subsidieaanvragen worden afzonderlijk bekeken.	
Drenthe	Als doel is gesteld om in de periode 2000-2002 te komen tot 5 nieuwe zorgboerderijen. Duurzame infrastructuur creëren. Nu kwaliteitsborging door versterking kwaliteits-toetsing, scholing en matching.	Financiering vanuit afdeling Zorg.	Klankbordgroep. Uitvoering uitbesteed aan Stichting Leer-Werk-ZorgBedrijven, het projectteam en NITO.	In de periode van 2000-2002 werd er een subsidie per zorgboerderij verleend. Nu wordt de Stichting Zorgboerderijen Drenthe gefinancierd.	2000 – 2002 vervolg in de vorm van éénjarige subsidie aan Stichting Zorgboerderijen Drenthe.	Voorjaarsnota 2000 Kompas of Leader Nu vanuit fonds zorg (€ 23.000)	Zorgboeren hebben zich zelfstandig georganiseerd in de Stichting Zorgboerderijen Drenthe.

Provincie	Doel beleid	Vanuit welke hoek?	Welke structuur?	Hoe wordt het uitgevoerd?	Duur beleid	Financiering	Bijzonderheden
Overijssel	In 1999 is als doel gesteld om 7 nieuwe zorgboerderijen op te starten en begeleiding aan bestaande zorgboerderijen te geven. Dit doel is inmiddels gehaald.	Grootste trekker is afdeling Zorg. Andere afdelingen worden wel bij het beleid betrokken.	De provincie heeft de uitvoering van het beleid neergelegd bij Stimuland. Deze besteedt bepaalde onderdelen weer uit aan particuliere adviesbureaus.	Onder leiding van Stimuland / projectteam wordt bekeken of zorgboerderijen in aanmerking komen voor subsidie.	Beleid is begonnen in 1999. Voorjaar 2003 wordt discussienota opgesteld.	In 1999 €272.000 beschikbaar vanuit sociale kwaliteit en welzijn en regeling zorgprojecten en het jaarprogramma zorg. €453.780 beschikbaar voor verbetering kwaliteit. Momenteel komen financiële middelen ook uit het potje jeugdzorg.	Beleid was eerst gericht op fysieke hulp (b.v. investerings- of overbruggingskosten); nu meer gericht op kwaliteit en begeleiding.
Flevoland	De provincie heeft geen formeel beleid op papier staan.	De afdeling Zorg houdt zich voornamelijk bezig met dit werkveld.	Bepaalde projecten hebben direct vanuit de provincie of vanuit Europese gelden financiering ontvangen.	Bij het verkrijgen van Europese gelden wordt bijvoorbeeld gekeken of het project vernieuwend is.	De provincie heeft geen gerichte plannen.	Incidenteel zijn er projecten gefinancierd op het vlak van landbouw en zorg. Niet alleen vanuit provinciegelden, maar ook uit bv. Leader programma's van de Europese Unie. Financiering komt in totaal neer op zo'n € 15.000 per jaar.	Er zijn plannen voor een expertisecentrum Landbouw en Zorg in de gemeente Dronten. De provincie heeft in 1999 een bedrag van €15.880 verleend aan een haalbaarheidsstudie voor het opzetten van dit expertisecentrum.

Provincie	Doel beleid	Vanuit welke hoek?	Welke structuur?	Hoe wordt het uitgevoerd?	Duur beleid	Financiering	Bijzonderheden
Noord Holland	In 2001 is als doel gesteld om te zorgen voor de totstandkoming van nieuwe en continuering van bestaande zorgboerderijen.	Voornameijk de afdeling Welzijn, Zorg en Cultuur. Afdeling Landbouw raakt steeds meer betrokken.	De provincie heeft de uitvoering neergelegd bij PRIMO (voorheen IMCO) en WLTO Advies. Samen vormen zij het provinciale steunpunt landbouw en zorg.	Het steunpunt heeft een loketfunctie en fungeert als aanspreekpunt voor individuele boeren en andere partijen. Het steunpunt heeft zowel een ondersteunende als coördinerende functie.	2001 - 2004	Het steunpunt landbouw en zorg wordt gefinancierd vanuit de provincie Noord-Holland, het ministerie van VWS en de WLTO Advies.	De provincie steunt tevens het project Landzijde. Landzijde zorgt voor matching tussen zorgvragers en zorgboeren.
Zuid Holland	In 2001 is als doel gesteld om te bevorderen dat landbouwzorgprojecten gefinancierd worden uit de AWBZ. Daarnaast zoekt men naar structurele oplossingen voor bijkomende kosten (bijv. vervoer).	Het beleid is vanuit de afdeling Zorg opgesteld.	De uitvoering wordt verricht door Buitenkans, Den Hanekeer en WLTO. Zij hebben ieder een deel van de provincie waar zij voor de uitvoering van het beleid zorgen.	Begeleiding aan zorgboerderijen.	2001 - 2004	Autonome provinciale middelen. In 2002 was er een budget beschikbaar van €113.445 voor de uitvoering van het beleid. Het budget voor 2003 is begroot op €218.098.	De provincie heeft in januari 2003 een ontwerpnota geschreven over het ruimtelijke beleid voor zorgboerderijen.
Utrecht	In de periode 2001 tot 2004 wil men komen tot 9 nieuwe landbouw-zorgcombinaties. De provincie wil daarnaast plekken bieden aan 36 zorgvragers op een zorgboerderij.	De afdelingen Zorg en Plattelands- vernieuwing hebben het beleid opgesteld.	Er is een projectteam samengesteld bestaande uit: Stimuland, GLTO, Abero advies en Meijerink Advies.	Er wordt door het projectteam begeleiding gegeven aan zowel oriënterende als bestaande zorgboeren.	Medio 2001 tot medio 2004	Vanuit de afdeling Zorg en Welzijn wordt er €45.400 beschikbaar gesteld aan het projectteam. Daarnaast is er een budget van €45.400 vanuit de afdeling Plattelands-ontwikkeling voor ondersteuning aan zorgboeren.	In de provincie Utrecht zijn op dit moment dezelfde partijen bezig als in de provincie Overijssel.

Provincie	Doel beleid	Vanuit welke hoek?	Welke structuur?	Hoe wordt het uitgevoerd?	Duur beleid	Financiering	Bijzonderheden
Gelderland	De provincie wil sinds 2002 het aanbod professionaliseren, de sector verzelfstandigen en afstemming krijgen tussen beleid en praktijk.	Beleid komt voort uit de afdelingen Landelijk gebied en Welzijn, Zorg en Cultuur.	Eerst is er gekozen voor een bestuurlijk platform. Vanaf 2002 is dit platform vervangen door het aanstellen van een coördinator.	De coördinator dient het beleid te vertalen naar de praktijk, ondersteuning te geven aan verschillende partijen en deze bij elkaar te brengen door het opbouwen van een netwerk.	Het beleid wordt jaarlijks geëvalueerd. De provincie bekijkt per jaar of de functie van de coördinator nog nodig is en of landbouw en zorg gefinancierd moet blijven.	Fonds landelijk gebied (€90.000); hieruit worden subsidies verleend aan zorgboeren. De coördinator wordt gefinancierd vanuit de afdeling Welzijn, Zorg en Cultuur.	
Zeeland	In 1999 is er een stimuleringsregeling ingevoerd met als doel in de jaren 2000 en 2001 tot 15 nieuwe zorgboerderijen te komen. Het opbouwen van bekendheid van en ervaring met landbouw en zorg is een nevendoel.	Stichting Buitenkans (plattebandsorganisatie) was initiatiefnemer.	Provincie legt uitvoering van beleid bij Buitenkans. Daarnaast is er een stuurgroep in het leven geroepen waarin verschillende partijen zitting hebben.	Stimuleringsregeling voor startende zorgboeren en procesbegeleiding door Buitenkans.	Doelstelling van project is nog niet bereikt; project loopt nog door.	Voor de stimuleringsregeling was in 1999 €11.300 beschikbaar. Daarnaast wordt de procesbegeleiding van Buitenkans gefinancierd.	Gedeputeerde Staten bereiden plannen voor om stuurgroep nog tot 2005 voort te laten bestaan.
Noord-Brabant	Realiseren van 50 zorgboerderijen verspreid over heel Noord-Brabant met verschillende doelgroepen.	Gestart vanuit portefeuille Volksgezondheid, Ouderen en Jeugd. De uitvoering ligt bij afdeling Zorg.	Provincie heeft in 1998 het bestuurlijk Platform ingesteld en vanuit dit Platform zijn er werkgroepen ontstaan die zorgen voor de uitvoering.	Stimuleringsregeling waarbij zorgboeren een startsubsidie ontvangen. Faciliteren van een Bestuurlijk Platform.	Bestuurlijk Platform is inmiddels verlengd tot 2003.	Autonome provinciale middelen. Budgetbeheerder afdeling Zorg.	

Provincie	Doel beleid	Vanuit welke hoek?	Welke structuur?	Hoe wordt het uitgevoerd?	Duur beleid	Financiering	Bijzonderheden
Limburg	In 2003 is als doel gesteld dat er 12 nieuwe zorgboerderijen ontwikkeld moeten worden. Daarnaast wil men een zelfstandige ondersteuningsstructuur voor zorgboerderijen opzetten.	Het beleid komt voort uit de afdeling Zorg en Welzijn.	De provincie legt de uitvoering van het beleid neer bij LLTB en Area Projecten.	LLTB Advies ondersteunt individuele boeren en Area Projecten ondersteunt de zorgvragers en de zorginstellingen.	Het betreft een 2-jarig project dat begonnen is in februari 2003.	€60.000 is gereserveerd uit de budgetten van zowel zorg als agrarisch natuurbeheer (Limburg Landgoed). €20.036 uit Europese gelden Plattelandsontwikkeling. €20.000 LLTB €19.897 ondernemers.	Van 1998-2001 liep een 3-jarige pilot. Deze is eind 2002 geëvalueerd en bleek positief te zijn: de doelstelling van 10 nieuwe zorgboerderijen is behaald.